

**BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM
KERTÉSZETTUDOMÁNYI KAR**

**CIVIL SZERVEZETEK SZEREPE A
KÖRNYEZETVÉDELEMBEN**

Hujber Dorottya

**Készült a Talajtan és Vízgazdálkodási Tanszéken
a Környezetgazdálkodási szakirányon**

Tanszéki konzulens: Dr. Vermes László egyetemi tanár

Külső konzulens: Privigyei Csaba, a Hulladék Munkaszövetség munkatársa

Bírálok:

Budapest, 2005.....

Látta:

**Dr. Tókei László
egyetemi docens, tanszékvezető**

Tartalomjegyzék

1	BEVEZETÉS	3
1.1	CÉLKITŰZÉS	4
1.2	DEFINÍCIÓK	4
2	SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS	6
2.1	A KÖRNYEZETVÉDELEM SZEREPE A TÁRSADALOM ÉLETÉBEN	6
2.1.1	<i>Történeti áttekintés, szervezetek kialakulása</i>	6
2.1.2	<i>Az állam szerepe a környezetvédelemben</i>	11
2.1.3	<i>A vállalatok szerepe a környezetvédelemben</i>	12
2.1.4	<i>A civil szervezetek szerepe a környezetvédelemben</i>	13
2.1.5	<i>Támogatási rendszer</i>	16
2.2	KÖRNYEZETTUDATOSSÁG A MAGYAR TÁRSADALOMBAN	19
2.2.1	<i>A lakosság környezettudatossága</i>	20
2.2.2	<i>A társadalom szerepe a környezetvédelemben</i>	23
2.2.3	<i>Társadalmi részvétel a környezeti döntéshozatalban- Környezeti demokrácia</i>	24
3	A HULLADÉK MUNKASZÖVETSÉG (HUMUSZ) SZEREPE ÉS TEVÉKENYSÉGE A KÖRNYEZETVÉDELEM TERÜLETÉN.....	30
3.1	A VIZSGÁLAT MÓDSZERE	30
3.2	KIALAKULÁS	31
3.3	CÉLOK	33
3.4	A SZERVEZET MŰKÖDÉSE	34
3.5	TEVÉKENYSÉG	37
3.5.1	<i>Kampányok és nyomásgyakorlás</i>	37
3.5.2	<i>Szolgáltatás, kiadványok</i>	43
3.5.3	<i>Környezetpolitika, jogalkotás</i>	48
3.5.4	<i>Fejlesztési, fenntartási programok</i>	49
3.6	A HUMUSZ JÖVŐBENI TERVEI	50
3.7	A HUMUSZ KÖRNYEZETVÉDELMI TEVÉKENYSÉGÉNEK ÉRTÉKELÉSE	53
4	ÖSSZEFOGLALÁS, JAVASLATOK	56
5	IRODALOMJEGYZÉK	58
	MELLÉKLETEK	60

1 Bevezetés

„Nekünk magunknak kell annak a változásnak lennünk, amit a világban látni akarunk.”
Gandhi

A demokratikus jogrend önmagában nem sokat ér, ha maguk az emberek nem tudnak élni lehetőségeikkel. A társadalom szereplőinek fel kell ismerniük a problémákat, véleményt kell alkotniuk bizonyos kérdésekről, döntéseket kell tudni hozniuk és a saját érdekeiket is képviselniük kell. A magyar lakosságnak meg kell tanulnia, hogy a saját életét nagyrészt maga kormányozza és nem az állami döntéseken múlik az életpályája. Szerencsére már látszik a csírája az egyéni felelősség felismerésének. A civilek és a civil szféra képviselői azok, akik tudnak -és kell is- tenni azért, hogy a saját környezetük és életminőségük nagymértékben javuljon.

Én már idestova négy éve veszek aktívan részt a környezetvédelmi civil szervezetek életében, mivel akkor kopogtattam be először a Hulladék Munkaszövetség ajtaján. Fiatalokkal találkoztam a szűk kis irodában, akik készségesen meséltek nekem tevékenységükről és terveikről. Nagyon megtetszett az a környezetvédelmi hozzáállás, amit képviseltek. Lakossági ismeretterjesztéssel próbálták felhívni a figyelmet a magyarországi hulladékgazdálkodási problémákra. Alapvetően az volt a szimpatikus, hogy felismerve a gondokat, önszervező módon elkezdtek tenni a környezet ügyéért és nem csak beszéltek róla. Az átlag emberek a zöldeket igénytelennek, hangoskodónak, mindennek ellentmondónak gondolja. És igazuk is van. Igénytelenek abban az értelemben, hogy nem úsznak az árral és nem törekednek minél több luxus fogyasztási cikket, felesleges dolgokat felhalmozni, beérik annyival amennyi tényleg szükséges. Hangoskodók? Igen, ez is igaz, mert nem félnek kimenni az utcára demonstrálni a magyar lakosság környezeti érdekeiért harcolva. És ellentmondók is, mert a jelenlegi államigazgatás a döntéselőkészítési mechanizmusba nem vonja be a lakosságot kellőképpen és csak egy igen vagy egy nemleges választ várnak döntéseikre. Az embereknek meg kellene ismerkedniük a civil szervezetek célkitűzéseivel, hiszen ők is a magyar társadalom érdekeiért harcolnak.

Diplomadolgozatom témájának választásakor az motivált, hogy bemutassam a magyar környezetvédelmi civil szervezeteket és ezáltal egy kicsit közelebb hozzam világukat az emberekhez. Valamint az, hogy tevékenységük során milyen hatást tudnak gyakorolni a környezetre, illetve annak védelmére.

A dolgozat újrapapírra (újrahasznosított papír) készült, mert környezettudatos diáknak valloam magam és mert az általam bemutatandó Hulladék Munkaszövetség erkölcsi mondanivalója is a hulladék keletkezésének megelőzésre, illetve a hulladék anyagában történő újrahasznosításra épül.

1.1 Célkitűzés

Diplomadolgozatomban szeretném bemutatni a környezetvédelmi civil szervezetek helyzetét egészen a kialakulásuktól napjainkig. Megpróbálom elhelyezni őket a magyar környezetvédelmi struktúrában és a társadalmi megítélés, fejlődés szerint is. Javaslatokat teszek a jövőbeli elképzelésekre, a fejlődés további menetére. Kiemelten a Hulladék Munkaszövetséggel kívánok foglalkozni, mint az egyik kiemelkedően jól prosperáló szervezettel. Értékelésem fő részét képezi a szövetség környezetvédelemmel kapcsolatos munkájának és tevékenységének, a környezetre gyakorolt hatása.

1.2 Definíciók

Még itt a dolgozatom elején szeretnék tisztázni néhány definíciót és fogalmat, mivel azokat sokan sokféle értelemben használják. A tudósok sem feltétlenül tudnak megegyezni egyes kifejezések használatában. Megpróbáltam kiválasztani a szakirodalomból azokat a megfogalmazásokat, melyek szerintem a legjobban megfelelnek az általam feldolgozott téma megértéséhez.

Civil szervezet: állampolgárok önkaratából létrehozott formális vagy informális szervezetek, melyek valamilyen érdek kifejezésére vagy önkéntes tevékenység végzésére jönnek létre. Elsősorban a demokratikus társadalmakban vannak jelen, mert létrejöttükhöz a pluralizmus tolerálása, a társadalmi visszacsatolás igénye és szükséglete, az állam monopol helyzetének feladása szükséges. A demokratikus működés egyik garanciája a civil szervezetek megléte, aktivitása, kontrollja. Jellemző rájuk az intézményesültség, a kormányzattól való függetlenség, a bevételek tagok közötti fel nem oszthatósága, az önszerveződés és öntevékenység, a politikai és vallási függetlenség, valamint a közjó szolgálata. (Bíró, 2000)

A szakirodalomban használják még az NGO (Non Governmental Organisation- Nem kormányzati szervezetek) kifejezést, az Európai Unióban pedig a CSO (Civil Society Organisation- Civil Társadalmi Szervezet) és a NSA (Non-State Actor- Nem állami Résztevő) megfogalmazásokat is.

Fogyasztói társadalom: olyan társadalom, amelyben a tetszés szerinti, nem önkorlátozott fogyasztás tömegjelenség. A fogyasztói társadalomban a növekvő számú és változatosságú javak és szolgáltatások birtoklása és használata a kultúra alapvető része, a közfelfogás szerint az egyéni boldogság elérésének, a társadalmi ranglétrán való feljebbjutásnak és az állam sikerességének legfőbb útja. (Belefulladunk?, 2002)

Környezettudatosság: olyan magatartásforma, amely az egyén felelős viselkedését határozza meg a környezet védelmével kapcsolatos feladatok megvalósításában, a természeti értékek megőrzésében. (Környezet- és Természetvédelmi lexikon, 2002)

2 Szakirodalmi áttekintés

A társadalmi mozgalmak megjelenése régi múltra tekint vissza és a kutatásának is hagyományai vannak, de a mai modern társadalomkutatásban perifériális helyen van. Ez adódhat abból az okból kifolyólag is, hogy ezek a szerveződések nem körvonalazhatóak élesen. A környezetszociológiai kutatások is csak a nyolcvanas évek végén kezdődtek kelet- és közép-európában. (Szirmai, 1999) A rendszerváltás kori politikai, társadalmi változásokat jól dokumentálták. A környezetvédelmi civil szervezetek aktivitása is ekkorra tehető. A magyarországi zöldekről időnként készülnek tanulmányok, felmérések. A következőkben ezeket az anyagokat tekintem át, valamint felhasználom a civil szervezetek munkatársaival készített interjúim lényegi részét.

2.1 A környezetvédelem szerepe a társadalom életében

A környezetvédelem sokféle szerepet tölthet be egy társadalom életében. A környezet védelme lehet tudatos, magából az emberből fakadó igény, de motiválhatja azt politikai, gazdasági, jogi, állami érdek is. "A környezetvédelem kialakulása és jelentősége társadalmi tényezőktől, társadalmi politikai mechanizmusoktól, az érdekviszonyok alakulásától, a történeti társadalmi fejlődés meghatározott szintjétől is függ." (Szirmai, 1999)

2.1.1 Történeti áttekintés, szervezetek kialakulása

Ebben a fejezetben a környezetvédelmi civil szervezetek kialakulását, fejlődését mutatom be.

A civil társadalom szerveződései már közel kétszáz éves múltra tekintenek vissza (pl. reformkori Honi Iparvédegyelet, jótékonyági szervezetek), de csak néhány évtizede merült fel szélesebb körű igény irántuk. Ezáltal tudományos igényű vizsgálatuk is csak a közelmúltban kezdődhetett el. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) készít felméréseket a non-profit szervezetekről és az EMLA (Környezeti Management és Jog Egyesület) is adott ki átfogó elemzéseket a szektorról. A szakirodalmakban szerencsére jól nyomon

követhetőek környezetvédelmi civil szervezetek történelme. Ezért a bemutatásukhoz több forrást is felhasználtam.

A non-profit szervezeteknek és önkéntes szerveződéseknek hosszú történelme van Magyarországon. A XVIII. század végén jelentek meg és jelentős szerepet játszottak az ország kulturális és politikai életében. Az önkéntes társadalmi szervezetek sok szociális, kulturális és humanitárius intézményt hoztak létre az 1900-as évek végén. Már a XIX. század végén működtek olyan helyi szerveződések, mely a lakókörnyezetük megóvása érdekében jöttek létre. Turisztikai egyesületek és ifjúsági szervezetek alaptervékenységei között található a természetes táj, élővilág védelme, de ezek még nem nevezhetőek környezetvédelemre szakosodott szervezeteknek. Ilyen volt például az 1882-ben Herman Ottó által alapított Magyar Állat- és Természetvédő Egyesület. (Mészáros, 2001; Buday-Sántha, 2002)

A környezeti problémák a XX. század hatvanas éveiben kerültek a figyelem középpontjába, mivel az iparosodás gyors fejlődése miatt az ökológiai kockázatok és a környezet látványos romlása egyre inkább kezdett körvonalazódni. A fejlett ipari országokban a nagymértékű nyersanyag- és energiafelhasználás káros hatásait kezdték felismerni az emberek. Elsőként a tudósok és az ökológiával foglalkozó szakemberek vészjósló szavai jutottak el az értelmiségiekhez, akik informális módon tudatták a magyar politikai hatalommal, hogy környezetvédelmi intézményrendszer kialakítására van szükség. Ebben az időben Nyugat-Európában és az Egyesült Államokban már tömegesen jöttek létre az ökológiai mozgalmak. "A kifejezés azokat a társadalmi szervezeteket (egyesület, klub, párt stb.) és csoportokat jelenti, amelyek egy adott államban az ipari társadalom szülte ökológiai és szociális problémák megoldásáért küzdenek." (Szabó, 1985) Környezetvédelmi szervezetek elsőként azokban az országokban jöttek létre, ahol az állampolgári aktivitás és a demokrácia hagyományai serkentették a közvetlen politikai részvételt és szerveződést. Az 1960-as és 70-es években a magyar állam kénytelen volt enyhíteni a harmadik szektorral szembeni szigorot, melyet a Magyar Kommunista Párt a második világháború vége óta gyakorolt az önkéntes társadalmi szervezetekkel szemben. (Kereszty, 1998; Szabó, 1999)

A magyarországi környezetvédelmi mozgalom fejlődésének három jól elkülöníthető szakaszra bontható: az első a 70-es évek, a klasszikus szakasz, a második a 80-as évek és a harmadik a rendszerváltozás utáni időszak.

A 70-es évek elején a természetkedvelők és a pedagógusok kezdték újra felfedezni a természet értékeit. Nyári természetfigyelő táborokat szerveztek és a természetjáró túrákat

népszerűsítették. 1974-ben alakult meg a Magyar Madártani Egyesület, melynek ma már ötezer főt is meghaladó tagsága van és a Bükk Nemzeti Park baráti köre, mely később az első önálló jogi személyiséggel is rendelkező természetvédő egyesületté vált 1982-ben Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Természetvédő Egyesület (HOLOCÉN) néven.

A 80-as éveket két fő irány jellemezte: egyrészt a Duna-mozgalom, mely a Dunára tervezett Bős-Nagymaros vízlépcső megépítése ellen tiltakozó értelmiségiek szerveződése volt, másrészt a helyi környezet- és természetvédelmi problémák megoldására alakult csoportok, közösségek a kisebb szervezetek többszöri próbálkozása ellenére országos szervezet létrehozására ekkor még nem volt lehetőség. E kísérletekre adott válaszként az állam megkísérelte a szervezetek betagozását az intézményrendszerbe: részben a Hazafias Népfront kereteiben létrehozott kvázi-társadalmi szervezet, a *Magyar Környezetvédelmi Egyesület*, részben pedig a KISZ-ben az ifjúsági szervezetek összefogására hivatott *Ifjúsági Környezetvédelmi Tanács* létrehozásával. A hatalommal való konfliktushelyzet miatt a helyi problémák megoldása lehetett csak a cél. Néhány regionális szervezet ekkor alakult meg, ilyenek például a jelenleg is működő Reflex, Csemete, E-Misszió, Életfa.

A *rendszerváltozással* és a demokrácia megjelenésével együtt a környezetvédelmi mozgalmak nagy változáson mentek keresztül. Az egyesülési törvény megalkotása lehetőséget nyújtott a hasonló gondolkodású emberek szervezetekbe tömörülésére. 1990-91 folyamán a szervezetek száma többszörösére nőtt. Ezek többségét a már meglévő csoportokból kiváló aktivisták hozták létre. Az első szabad választások során a Duna-mozgalmak jó néhány tagja került be az Országgyűlésbe és egyéb állami funkciókba. Az akkori mozgalom e szószólói azonban nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, és a nagypolitikába lépve elvesztek a környezetvédelmi mozgalom számára. A kilencvenes évek elejére így nagyon sokszínű és változatos mozgalom jött létre, amelyet a szocialista nagyberuházások által okozott környezetszennyezések helyett újfajta feladatok elé állított a piacgazdaság kiépülése, a privatizáció és a fogyasztói életmód terjedése. Továbbra sem alakult meg az ezeket átfogó, országos szervezet annak ellenére, hogy erre többen kísérletet tettek - ilyen igénnyel jött létre pl. a *Magyar Természetvédők Szövetsége* is. Ennek oka egyrészt a mozgalom képviselőinek eltérő indíttatásában és értékrendszerében, másrészt pedig személyi ellentétekben is kereshető volt. Sikereesebbnek bizonyult a témakörök szerinti együttműködés. A fontos ügyek, a hasonló érdeklődés összehozta a szervezeteket, amelyek együttműködési hálózatokat alakítottak.

A *rendszerváltozással* együtt a külföldi támogatók is megjelentek. Államok (pl. Amerikai Egyesült Államok, Hollandia, Norvégia..) és magán alapítványok (pl.: a német

Friedrich Elbert Alapítvány, Rockefeller Brothers Found, Sasakawa Peace Foundation...) is próbáltak abban segíteni, hogy a demokrácia megszilárdulhasson ebben a térségben. "A civil szervezetek legfontosabb jellemzőjének azt tartják, hogy függetlenek a mindenkori hatalomtól, a kormányzati irányítástól, fő funkciójuk pedig hozzájárulni egy plurális, sokszínű társadalom létrejöttéhez." (Szabó, 2000) A környezetvédő szervezeteket tekintették a legalkalmasabbaknak, legfejlettebbeknek a civil szférában, erre az alulról szerveződő szerepre.

Jelenleg több mint 50 000 nonprofit szervezet működik Magyarországon, ebből 400-500 a környezetvédelmet tekinti fő profiljának. (KSH, 2000)

Az Ökotárs Alapítvány belső használatra kidolgozott anyagát felhasználva mutatom be a szervezettípusok három alapvető csoportját:

- Tematikus szövetségek Ezek a témakörönkénti együttműködésre és érdekképviseletre létrejött országos szervezeti szövetségek. Ilyenek a közlekedés és légszennyezés terén tevékenykedő *Levegő Munkacsoport*, az atomenergiára, a megújuló forrásokra és energiahatékonysági kérdésekre szakosodott *Energia Klub* vagy a hulladékcsökkentéssel, csomagolással, fogyasztással foglalkozó *Hulladék Munkaszövetség* (HuMuSz). Ilyenekből országosan kb. 8-10 működik, 10-100 között változó számú tagszervezettel, amely önállóságuk megtartása mellett vesznek részt a szövetség tevékenységében, közös akcióiban.

- Regionális szervezetek. A nagyobb vidéki városokban működő szervezetek többségének hatóköre mára megyei ill. több megyét felölelő szintűvé vált. Országsszerte 12-15 ilyen szervezet működik, pl. a *Reflex Környezetvédelmi Egyesület* (Győr), az *Életfa Környezetvédelmi Szövetség* (Eger), *E-Misszió Természetvédelmi Egyesület* (Nyíregyháza). Ezek elsősorban működési területük problémáival foglalkoznak, általános profilúak, de részt vesznek az országos szintű megmozdulásokon is. Közülük több szintén a szövetségi formát választotta, segítve a térségükben működő kisebb, új csoportokat is.

- Helyi szervezetek Ezek alkotják a mozgalom "derékhadát". Találhatók közöttük iskolai, elsősorban környezeti neveléssel foglalkozó csoportok, egyetemi klubok, kisebb településeken működő faluszépítő-természetvédő és természetbarát egyesületek. Tevékenységük, jellegzetességeik nagyon változatosak, az országos ügyekben való részvételük mértéke is igen eltérő.

E három szervezettípus mellett fontos megemlíteni azokat az összekötő szerepet betöltő egyesületeket, akik a környezetvédő civil szervezetek közti információ átadást, segítségnyújtás és párbeszédet hivatottak elősegíteni. Ilyen például az 1992-ben a zöld szervezetek és magánszemélyek által létrehozott Ökoszolgálat Alapítvány (ÖKOSZ), mely tevékenysége kifejezetten a lakossági környezeti tanácsadás lett. Majd 1995-ben megalakult a Környezeti Tanácsadók Egyesülete (KÖT) a lakossági megkeresések nagymértékű megnövekedése miatt. A különböző civil szervezetek felvállalták ezt az ügyet és kialakult a jelenleg 19 tagszervezet együttműködésével a Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata (KÖTHÁLÓ), melynek aktív tagja a HuMuSz is. Fő feladatuk közé tartozik az adatbázis fejlesztés, nemzetközi kapcsolatsere, képzések, előadások szervezése, médiakapcsolatok erősítése és legfőbbképpen a környezeti információk hozzáférhetővé tétele bárki számára. Azok a zöld szervezetek, melyek bekapcsolódtak a hálózatba, ingyenes lakossági tanácsadást vállalnak a környezetvédelemmel kapcsolatban. Egyaránt szolgálja a nemzetközi, regionális és helyi környezeti érdekek érvényesítését, a környezetvédelemmel kapcsolatos információk, tevékenységek és szolgáltatások bemutatását. Megkereséseik száma eléri évente az ötvenezret.

Ezen kívül vannak internetes oldalak melyek szintén segítséget nyújtanak a zöld szervezeteknek, illetve bárkinek a környezeti problémák megvitatásában és az információcserében (pl.: www.zoldpok.hu, www.greenfo.hu, www.zoldmagazin.hu)

A környezetvédő szervezetek a civil társadalom számára példa értékű összefogást valósított meg sokszínűségük ellenére. Felépítette a saját demokratikusan működő szervezetrendszerét, mely az évente megrendezésre kerülő országos találkozó keretében hoz döntéseket. Idén immár tizenötödszörré rendezték meg a Környezet- és Természetvédő Társadalmi Szervezetek Országos Találkozóját (továbbiakban: OT). E 5-600 fő részvételével megtartott, írott működési szabályzattal rendelkező nyitott rendezvényeket tekint mindenki az egyetlen olyan legitim fórumnak, amely jogosult az egész mozgalom nevében állást foglalni és döntéseket hozni. Itt a szervezetek megvitatják közös ügyeiket és egyeztetik álláspontjaikat. Az OT-n résztvevő szerveződések célkitűzéseik megvalósítása érdekében adott esetben igényt tarthatnak arra, hogy küldöttállítási lehetőséget kapjanak az állami, kormányzati és önkormányzati szervezetek környezet- és természetvédelmi kérdésekkel foglalkozó fórumain. Jelenleg 59 bizottságba lehet delegálni civil küldöttet. Ilyen például az Országos Környezetvédelmi Tanács vagy a tárcaközi bizottságok, a kht-k

tanácsadó testülete, a Nemzeti Fejlesztési Terv bizottsága és a Nemzeti Környezetvédelmi Program küldöttgyűlése.

Összegezve a környezetvédő civil szervezetek több mint évtizedes munkáját elmondható, hogy sikerült jelentős szakmai sikereket elérniük. Ám míg megpróbálták pozicionálni magukat és megerősödni, eközben nem jutott elég idő a társadalmi támogatottság folyamatos ápolására. Ráadásul a fogyasztói társadalom térnyerése, a hirtelen megízlelt szabadság és a megélhetés biztosítása elvonta az emberek figyelmét a környezet értékeinek megóvásáról. Így most nehéz feladat hárul a szervezetekre, hisz meg kell győzniük az embereket, hogy a környezet ügye mennyire fontos. A civil szervezetek fő problémái a forráshiányban, a rossz társadalmi megítélésben, a bürokráciában és a politikai befolyás fenyegetettségében csúcsosodik ki.

2.1.2 Az állam szerepe a környezetvédelemben

Egy demokratikus államnak első rendű feladatai közé tartozik a környezetvédelem, hisz a környezet minősége eleve determinálja a társadalom jövőjét. Ezért az állam feladata, hogy hosszú távra tervezzen és lehetőség szerint kerülje a csővégi, rövidtávú megoldásokat, mivel ez valahol egy megtérülő befektetés.

Az állam biztosítja a környezet védelméhez fűződő állampolgári jogok és a más államokkal vagy nemzetközi szervezetekkel kötött környezetvédelmi egyezmények, szerződések érvényesülését.

Az állam számos helyen képes beavatkozni a környezet védelmének érdekében, gazdasági és jogi eszközöket használva. Ilyen az Országgyűlés, mint törvényhozó szerv, a Kormány, mely irányítja az állami környezetvédelmi feladatok végrehajtását, meghatározza és összehangolja a minisztériumok és a kormánynak közvetlenül alárendelt szervek környezetvédelmi tevékenységét. A környezetvédelemért felelős miniszter ellátja - jogszabályban meghatározott körben - a környezet védelmének központi irányítását, melynek érdekében jogi szabályozási (rendeletalkotás), jogalkalmazási (hatósági), felügyeleti, ellenőrzési és szervező, valamint összehangoló tevékenységet végez.

A környezetvédelem széles körű társadalmi és tudományos, szakmai megalapozása érdekében - legfeljebb 22 tagú - Országos Környezetvédelmi Tanács (a továbbiakban: Tanács) működik. Állást foglal a különböző környezetvédelmi programok elvi

kérdéseiben, a környezetvédelemmel összefüggő jogszabályokkal és döntésekkel kapcsolatban és egyéb környezetvédelmi ügyekben. A Tanácsban egyenlő arányban vesznek részt környezetvédelmi céllal bejegyzett társadalmi szervezetek, valamint a szakmai és gazdasági érdekképviselői szervek a maguk által meghatározott módon választott, a tudományos élet, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke által e tisztségre megbízott képviselői. Ez egy olyan fórum, ahol a civil szervezetek aktívan beleszólhatnak a megvitatandó kérdésekbe, de sajnos a tanács is későn kapja kézhez az anyagokat, így nehéz érdemben dönteniük.

Magyarország környezeti állapotáról a mindenkori környezetvédelmi miniszter évente köteles beszámolni a parlamentnek. Tulajdonképpen ez inkább tájékoztató jellegű esemény mintsem bármiféle lépésre készítő felszólítás a párt képviselőinek. Pedig az unalmas statisztikai adatok mélyén megtalálható az a sok kis kérdőjel és felszólítás, ami az egyre romló környezetről árulkodik. A döntéshozatalban a környezetvédelmi érdekek szinte mindig háttérbe szorulnak vagy csak olyan mértékben kerülnek támogatásra, amennyire azt a politikai, gazdasági vagy nemzetközi érdekek és vállalások megkívánják. A rendszerváltás és az ipar átalakulása óta számos környezeti mutató javult. Ezekkel az eredményekkel és a határértékek betartásával mindenki megnyugszik, de aktívan cselekedni és a szennyezést még inkább csökkenteni senki sem érzi feladatának. Ezen próbálnak a környezetvédő szervezetek változtatni. Egyrészt maguk is készítenek méréseket és tanulmányokat, másrészt feladatuknak érzik, hogy nyomást gyakoroljanak a hatóságokra és a döntéshozókra. Most van itt az ideje, hogy a döntéshozók jó irányba tereljék Magyarországot a gazdasági stabilitás megteremtése mellett a környezetvédelem területén is. Fontos, hogy ne csak az égetően fontos és szükséges feladatokkal foglalkozzanak, hanem a jövőre, az unokáikra gondolva hozzanak hosszú távú döntéseket.

2.1.3 A vállalatok szerepe a környezetvédelemben

A fogyasztói társadalom megjelenésével egyre inkább előtérbe kerül a fogyasztáson keresztül a vállalatok környezetvédelmi szerepe. Az összes szektor együttműködésére szükség van a környezeti károk enyhítésében. Ebben a fejezetben nem kívánok mélyen belemenni a vállalatokra vonatkozó jogi szabályozásban, inkább egy-két gondolatot fűznék e témához.

A gazdasági növekedés eszközrendszere, infrastruktúrája és az emberek fogyasztási szokásainak alakítása a környezet romlásához vezet. A lakossági fogyasztási szokásokról az Európai Unió csatlakozásunk előtt a Magyar Tudományos Akadémia készített felmérést, melyben a Hulladék Munkaszövetség a szokások megváltozása és a hulladékgazdálkodás közötti összefüggést elemezte. (Gentischer és társai, 1997) A rövidtávú gazdasági érdekek kerülnek előtérbe. A fenntartható fejlődés elvét sokan folyamatos fenntartható gazdasági növekedésként értelmezik. Be kell látnunk, hogy a primer nyersanyagok nem állnak rendelkezésünkre korlátlanul és nem is szabad eljutnunk addig a szintig, amíg a Föld eltartóképessége a végéhez ér. A másodnyersanyagok újrahasznosítása lenne az egyik követendő út, hiszen mi egy zárt rendszerben élünk, és amit ki- és megtermelünk az egy idő után hulladékká válik.

Egy vállalat környezeti teljesítményét a tevékenységének környezeti kockázatainak függvényében lehet megítélni. Ezt a teljesítményt nagyban befolyásolja a jogszabályi háttér és az érdekelt felek környezeti érzékenysége. Az érdekelt felek közé tartoznak a gyártók, a vevők, a beszállítók, a hatóságok és közvetett módon a lakosság és a környezetvédő szervezetek is. Egy vállalat a környezeti arculatát ezen nyomásgyakorló felek akarata alapján alakítja. A környezeti menedzsment kiépítéséhez számos nemzeti, európai és nemzetközi szabvány létezik. Ilyenek például az ISO 14000 szabványsorozat, a brit nemzeti szabvány BS 7750, és az Európai Gazdasági Közösség 1836/93. számú rendelete. Ezek a környezettudatos vállalatirányítási rendszerek bevezetése a vállalati önkéntességen alapulnak és inkább gazdasági ösztönzőkkel próbálnak eredményt elérni, mintsem szankciókkal. De a jogszabályok megszegése esetén a tanusítványt visszavonhatják. Ez az irányítási forma egy koncepciót, hozzáállást, meggyőződést tükröz. (Fekete, 2004)

Egy cég profitja és hosszú távú fennmaradása a piactól és a piaci szabályozóktól függ. Ha a fogyasztói társadalom környezeti érzékenysége fokozódik és az állami szabályozók is a környezettudatosság növelésének irányába hat, akkor egyre több vállalat fog környezetvédelmi intézkedéseket fogantatni.

2.1.4 A civil szervezetek szerepe a környezetvédelemben

Az Európai Unió céljaként is meghatározott fenntartható fejlődés megvalósítása nem képzelhető el új politikai, gazdasági és társadalmi változások nélkül. A zöld

szervezetek aktivitása nélkül azonban nem képzelhető el a gyors megvalósítás. Az Unióban is egyre nő a civil szervezetek szerepe, akik véleményére számít a vezetés a környezetpolitika alakítása során. Innovatív szerepet töltenek be a politikai rendszerekben. állami feladatok átvállalásával, aktív szerepet töltenek be a környezetvédelemben. A magyarországi civil szervezetek is szeretnék átvállalásokat kieszközölni, mert úgy vélik, hogy a kommunikációt a lakosokkal jobban és eredményesebben képesek megvalósítani. A környezet romlásának hatását mindenki a saját bőrén tapasztalhatja és ennek javítása érdekében hosszú távú stratégia kidolgozására van szükség, mely csak később térül meg. A környezeti nevelés és szemléletformálás megvalósulása a fő cél, de egy ilyen jellegű programot egyik párt sem fog magára vállalni, hacsak a társadalmi nyomás meg nem erősödik. Ezért is van szükség erős, cselekvőképes környezetvédelmi civil szervezetekre, akik ellensúlyozhatják a rövid célú politikai és gazdasági érdekeket.

Az **állampolgárok** jogosultak részt venni a környezettel kapcsolatos eljárásokban. Mindenkinek joga van arra, hogy a környezethasználó és a hatóságok figyelmét felhívja a környezetveszélyeztetésre, a környezetkárosításra és a környezetszennyezésre. A hatóságok a bejelentéseket kötelesek kivizsgálni, a szükséges intézkedést megtenni, és a bejelentőt érdemben tájékoztatni. Az állampolgári részvétel gyakorolható személyesen vagy képviselő útján, társadalmi szervek révén illetve a települési önkormányzat útján.

A **társadalmi szervezetnek** joga van arra, hogy tagsága érdekeit képviselve közreműködjön a működési vagy tevékenységi területét érintő területfejlesztési, területrendezési tervek és környezetvédelmi programok kidolgozásában. Emellett részt vehet a környezetvédelmi engedélyezési eljárásban és véleményezheti a környezettel kapcsolatos állami és önkormányzati jogszabályok tervezeteit. Környezetveszélyeztetés, környezetszennyezés vagy környezetkárosítás esetén a szervezet a környezet védelme érdekében jogosult fellépni, és kérni az állami szervtől, helyi önkormányzattól a megfelelő, hatáskörébe tartozó intézkedés megtételét vagy a környezethasználó ellen pert indítani.

A környezetvédelmi civil szervezetek szerepét alapvetően három fő cél köré lehet csoportosítani. Az **érdekérvényesítés** talán az egyik legfőbb és ez a téma Magyarországon különösképpen napirenden van. A jelenlegi helyzet értékelését a későbbiekben elemzem a "Társadalmi részvétel a környezeti döntéshozatalban" című fejezetben (2.2.3. pont). Ismét visszautalok arra, hogy a civil szervezetek egy helyi probléma feltűnésének megoldására jönnek létre általában. Az állampolgárok felelősséget érezvén a társadalmi folyamatok alakulásáért, alulról jövő kezdeményezésekkel próbálják befolyásolni a döntéshozók

akaratait. Helyi lakosok illetve szakemberek is alkotják ezeket a csoportokat. Közös érdekek képviselése motiválja őket és az, hogy céljaik elérése érdekében fellépjenek. Ilyen szervezet például a Dorogi Környezetvédelmi Egyesület, akik többek közt a helyi égetőmű környezetkárosító hatásai ellen tettek lépéseket, de számtalan példát lehetne még említeni. A dolgozatomban tárgyát képező Hulladék Munkaszövetség a hulladékokkal kapcsolatos lakossági, civil érdekeket képviseli, valamint kontrollálja az állam és a vállalatok környezetvédelmi vonatkozásaival összefüggő tevékenységét. A környezetvédelmi civil szervezeteknek az 1995. évi LIII. tv. 98§ alapján ügyféli jogállással léphetnek fel, ezért szervezetbe tömörülve sikeresebben lehet fellépni a környezeti érdekek ügyében.

Ezzel összefügg a civil szervezetek egy másik szerepe, a **szemléletformálás**. Ha az emberek nem kapnak megfelelő információt a körülöttük történő eseményekről és azok milyenségéről, akkor nem is tudnak érdemben fellépni érdekeik megóvás érdekében. Ezért fontos, hogy legyenek olyan civilekből álló érdekcsoportok, akikhez fordulni lehet. Ezek a szervezetek a környezeti nevelés hiányosságait próbálják enyhíteni. Az emberek a médiából szerzik az információikat a körülöttük zajló eseményekről. Sajnos ma Magyarországon igen kevés hír szól környezeti ügyekről. Így a civilek felmérések, kutatási eredmények közzétételével és oktatással szeretnék elérni, hogy eljussanak a lakossághoz a megfelelő információk.

A különböző civil szervezetek, különböző szakmai háttérrel rendelkeznek. Azok, amelyek megfelelő tudással és tapasztalattal rendelkeznek, képesek a **jogalkotásba** beleszólni. A törvénytervezeteket áttanulmányozzák és javaslatokat tesznek a végső forma kialakítására. A helyi szervezetek pedig a helyi döntéshozókhoz tudják eljuttatni véleményüket és akarataikat. Az Európai Unióba való belépésünk után a magyarországi ernyőszervezetek partnereivé váltak az uniós ernyőszervezeteknek. Így a politikai **nyomásgyakorlás** színtere kitolódott egészen Brüsszelig. Ezeknek a nagy átfogó szervezeteknek ezentúl kettős céljuk lesz. Egyrészt a magyar kormánytól illetve a szakminisztériumoktól kell a civil, alulról jövő érdekeket kifejezésre juttatni, másrészt az unió bizottságainál, szakértői munkacsoportjainál, az Európa parlamenti képviselőknél és az Európa Tanácsnál kell lobbizni annak érdekében, hogy a társadalom akarata megjelenhessen a jogi és egyéb szabályozási rendszerekben. Ezzel párhuzamosan a megalkotott törvények hatóságok általi betartásának nyomon követése és **ellenőrzése** is a feladataik közé tartozik.

2.1.5 Támogatási rendszer

Támogatás alatt pénzbeli és nem pénzbeli juttatást is érthetünk. A nem pénzbeli támogatás közé tartozik például az eszközök rendelkezésre bocsátása, aktivisták-civilek segítése, információcsere, tanácsadás, stb.. Ezek a segítségek nagyon fontosak a környezetvédelmi civil szervezetek életében, ezek nélkül a működésük stabilitása nagyon gyenge lábakon állna. Az NGO-k gazdasági tevékenységet nem folytató szervezetek, azaz nem profitorientáltak. Az alaptevékenységükből befolyó összegeket pedig nem oszthatják szét a tagok között. Az is közrejátszik a pénzügyi problémák kialakulásában, hogy a civil szervezetek pénzügyi szakértelme hiányzik, mivel nem tudnak alkalmazni erre szakosodott munkaerőt. De most szeretnék egy kicsit bővebben írni az anyagi támogatásról.

A civil szervezeteknek helyzetüknél fogva módjukban áll több helyről is támogatást remélni. Nem véletlenül írtam, hogy csak remélni, mert ezek a bevételi források bizonytalanok, leginkább pályázati pénzek. Honnan jöhetnek támogatások? Először is az állam hangsúlyos szerepet kap e tekintetben, ezen kívül az Európai Unió alapjaitól, független támogató szervezetektől és magán személyektől (pl.: 1%). Ezen kívül a szervezeteknek természetesen vannak saját fix bevételei is, melyek az alaptevékenységük bevételeiből származik.

A kisebb-nagyobb, vidéki vagy városi szervezeteknek különböző kritériumoknak kell megfelelniük egyes pénzösszegek elnyerésére.

Állami támogatások. Közvetlen és közvetett formában jelennek meg, de pontosan mérni csak a közvetlen támogatásokat lehet. A Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint a magyarországi nonprofit szektor támogatottsága jelentősen alul múlja a fejlett nonprofit szektorral és kultúrával rendelkező országokat, ahol ez a mérték 30-68% között mozgott, míg itthon 23,65% volt 1999-ben, de a 2003-as évben elérte a 40%-ot. Mind a közvetlen, mind a közvetett állami támogatásokra, az államháztartás és a nonprofit szervezetek kapcsolatára jellemző, hogy elég nehéz az áttekinthetőség, a nyilvánosság esetleges és hogy meglehetősen következtlenül, gyakori változtatásokat hajtanak végre a kedvezményekben. (Bíró, 2002)

Interjúim és beszélgetéseim során a szervezetek munkatársai legfőbb problémának a támogatások odaítélésének, a szerződéskötéseknek és a kiutalásoknak a rettentő lassú folyamatát tartják. Például a HUMUSZ-ban volt, hogy fél évet kellett várni a támogatás megítélése és a szerződéskötés között és nem ritka a pénz utalásának egy éves csúszása is.

Jelenleg a környezetvédelmi célú civil szervezetek a KÖVICE, más néven Környezetvédelmi és Vízügyi Célelőirányzatra (ezelőtt KKA, majd KAC-Környezetvédelmi Alap Célelőirányzat) pályázhatnak a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumnál. A támogatás mértékének alakulása az 1. táblázatban látható. Ez évre 400 millió forint előirányzattal rendelkezik, áll a hirdetményükben.

1. Táblázat

A környezetvédelmi civil szervezetek állami támogatása

Év	Állami támogatás (ezer FT)
2002	951 808
2003	578 680
2004	350 000
2005	400 000

"Jövőre 171 milliárd forint jut a környezetvédelemre, ez 73 százalékkal több, mint az idei. A források jelentős része uniós támogatás. A zöldtárca saját költségvetése ugyanakkor 30 százalékkal, 68 milliárdra esik vissza." (KvVM)

Ez azt is jelenti, hogy a civil szervezetek ezen túl nem a szakminisztériumtól kapják a támogatást, hanem az átkerül a Nemzeti Civil Alaphoz (1. számú melléklet 2. számú táblázat), amely kormányzati pénzekből táplálkozik. Annyit tesz az alapba a kormány, amennyit az állampolgárok a személyi jövedelemadójuk 1%-áról rendelkeznek (1. számú melléklet 3. számú táblázat) A civil szervezetek szeretnék elérni, hogy a támogatások kiszámíthatóbbak legyenek.

Európai Unió. Az egy évvel ezelőtti csatlakozásunk óta, már az EU-hoz is van módjuk pályázni a szervezeteknek, de még kell egy kis idő, hogy ezek az utak bejáratódjanak. Az interjú alanyaim elmondták, hogy azért nehézségekbe ütközik a pályázás. A kis helyi szervezeteknek szinte esélyük sincs a pénzek elnyerésére, mert az Unió pályázati pénzei nagy összegűek, nem egy-egy kis projekt támogatását szolgálják. Brüsszelben inkább a regionális és az országos szintű környezetvédelem a fő irány. Viszont az a nagyobb szervezet, amely elnyer némi támogatást, biztos számíthat a pénz időbeni átutalására. Itt

lehet fontos szerepük az ernyőszervezeteknek, hiszen ők nagyobb pénzre tudnak pályázni, amit aztán a kisebbek felé szét tudnak osztani.

Független támogató szervezetek. A civil szervezetek életében egészen a kezdetektől igen fontos szerepet játszottak és játszanak a támogató szervezetek. Munkám során a Közép- és Kelet-Európai Regionális Környezetvédelmi Központ (REC) programvezetőjével és az Ökotárs Alapítvány (ÖA) adományozási programvezetőjével készítettem interjút.

Általánosságban elmondható, hogy a külföldi államok és alapítványok a rendszerváltozás környékén jelentek meg Magyarországon és a környező volt szocialista államokban. Pénzzel, know-how-val, ösztöndíjakkal, információ átadással, facilitátor szereppel jelentek meg. (Szabó, 2000) Azzal a céllal tették ezt, hogy erősítsék a demokrácia kialakulását és megerősödését ebben a térségben. Úgy gondolták, hogy a környezetvédelmi civil szerveződések a legalkalmasabbak ennek a változásnak az elősegítésére. Hozzájuk lehetett pályázni különféle célokra, mint például eszközök vásárlására, dolgozók fizetésére, iroda bérletre és persze akciók szervezésére. Mindkét szervezet képviselője elmondta, hogy 15 év elteltével a külföldi államok kezdenek kivonulni a támogatásból, mert már úgy érzik, hogy elérték céljukat, ám szükség lenne anyagi forrásokra addig amíg a magyar társadalom nem képes a magántőke bevonására, mint ahogy ez a fejlett demokratikus társadalmakban is történik. Sőt most már a magyar államnak kell támogatást nyújtania más elmaradottabb államoknak.

Magán adományozók. Az állami támogatások megbízhatatlansága és a külföldi támogatók visszahúzódása következtében a szervezeteknek önmaguknak kell támogatókat találniuk, akik a civilek és a vállalatok közül kerülhetnek ki. Nagyon lassan, de azért fejlődik és változik a magyar társadalom. Hosszú időnek kell még ahhoz azonban eltelnie, hogy a megélhetési gondokon túllépve képes legyen értékelni a saját környezetét, belátni annak állapotát és érzékenységét és anyagi áldozatokat hozni érte. A civil szervezeteknek fund raiser-ekké, azaz saját forrásszerzőkké kell válniuk.

1995 óta az adózóknak lehetőségük van a kiemelt költségvetési előirányzatra bízni adójuk 1%-át. Az igazsághoz tartozik, hogy a kapott támogatás összege általában nem túl nagy. A civil szféra viszont szereti ezt a támogatási formát, mivel a pályázati pénzekkel szemben szabadon felhasználható. De ez az összeg nagyon is sokat jelent a szervezetek számára. A tények azt mutatják, hogy főleg azok a szervezetek jutnak így nagyobb bevételhez, akik

óriásplakátokon és a médiában is be tudnak mutatkozni és ezáltal a kisebb civil kezdeményezéseknek alig jut a befizetett 1%-okból. (1. számú melléklet 3. számú táblázat)

2.2 Környezettudatosság a magyar társadalomban

Előljáróban szeretnék néhány megállapítást tenni környezetünk állapotáról, illetve a környezet minőségének az ember egészségi állapotára gyakorolt hatásáról. "Az emberi szervezet életfunkcióit befolyásoló anyagok 10%-a származik vízből, 20%-a a levegőből és 70%-a a táplálékból."(Harangozó, 2003) Ezáltal a víz, a levegő és a talaj szennyezettsége hatással van az emberi szervezetre. Különbőféle akut és krónikus (pl.: asztma) betegségek kialakulásában játszhat szerepet és okozhat nagyobb mértékű halandóságot a környezet nagymértékű elszennyeződésre. Kísérletek igazolják, hogy az ember környezetének minősége kihatással van az életminőségre is. Az ország lakossága folyamatosan fogy, a születéskor várható élettartam-kilátások rosszabbodnak és a halálokok aránya az elmúlt évtizedekben a daganatos megbetegedések és szív- és érrendszeri betegségek felé tolódott el. (Harangozó, 2003). Magyarország rossz környezeti állapotáért leginkább az elmúlt évtizedek gazdaságpolitikája, a nagymértékű iparosítás és az extenzív, kemikalizált mezőgazdaság okolható. A fogyasztói társadalom megjelenésével az emberek egyre távolabb kerülnek a környezettől és ezáltal a környezettudatos gondolkozástól, hiszen nem látja, hogy mi az eredménye saját szokásainak. A civil szervezeteknek és a fogyasztóvédelmi szerveknek itt nagyon fontos szerepük van, hiszen meg kell ismertetniük a lakossággal, hogy miként épül fel a fogyasztás mechanizmusa, mik a következményei a döntéseiknek. Emellett részüknek kell lennie a módszeres kockázatelemzés kidolgozásában és a kockázatcsökkentő programok megvalósításában.

A diplomadolgozatom megírását ihlető bennem felmerülő kérdések megválaszolásához, vagy legalább a válaszokhoz való közelkerüléshez nagyon fontos megvizsgálni azt, hogy a magyar társadalomban milyen szerepet tölt be a környezetvédelem. Illetve azt is megpróbálom feltárni, hogy a környezetvédelemnek és ezzel kapcsolatban a környezetszennyezésnek milyen hatása van a társadalomra és hogyan befolyásolja gondolkodásunkat, mindennapi életünket.

2.2.1 A lakosság környezettudatossága

Sajnos Magyarországon nem készült sok felmérés a lakosság környezettudatosságáról, nem úgy, mint más európai országokban (főleg Németországban). Diplomamunkám ezen fejezetében a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium és a Magyar Tudományos Akadémia (továbbiakban: MTA) , a Gazdaságkutató Intézet (továbbiakban: GKI) és a WWF (World Wildlife Fund) megbízásából készült közvélemény-kutatásokra, tanulmányokra támaszkodom elemzésem során.

A nyugat-európai országokban a lakosságot leginkább érdeklő kérdések között a környezeti problémák az alapvető munka- és létbiztonságra vonatkozó témákkal veteksznek. Magyarországon sincs ez másként, főleg az Európai Unióhoz való csatlakozásunk után. Igazodván az EU környezetstratégiájához, a magyar környezetpolitikának lényegi kérdésként kell kezelnie a környezettudatos (fenntartható) fogyasztás feladatait, és az azt támogató eszköz-listán kiemelt helyen szerepeltetni a társadalom szemléletének környezetbarát irányba történő fejlesztését, valamint a környezetbarát termékek iránti kereslet ösztönzését. (Valkó, 2003)

Világszerte növekszik a nyersanyag- és energiafelhasználás, melyek okai közé tartozik a fogyasztói társadalom és az egyéni/háztartási fogyasztás bővülése. Ezek a folyamatok a mindennapi környezetterhelésnek 30-40%-át adják, így joggal kerül a környezetpolitika központi kérdései közé a fenntartható fogyasztás témája.

A fenntartható fogyasztás gondolata kettős tartalommal bír: egyrészt magában foglalja a felhasznált termékek csökkentésére és a fogyasztási szokások változtatására irányuló törekvéseket; másrészt olyan tartós, új fogyasztói értékrend és jólét-felfogás kialakítására törekszik, amely a fenntarthatóság mindhárom pillérét és dimenzióját figyelembe veszi az AGENDA 21 szellemében. A három pillér az ökológia, az ökonómia és a szociális környezet és ezek megvalósulásának dimenziói a globalitás, a regionalitás és a lokalitás. A feladatok megvalósításához az állami, a gazdasági és a társadalmi intézményrendszer megléte és együttműködése szükséges.

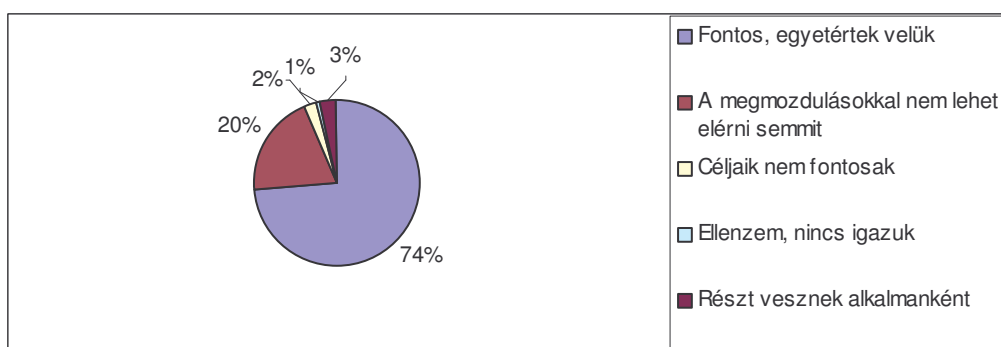
Nem célom, hogy részletesen bemutassam a kérdőívek tartalmát a hely szűke miatt, így csak a főbb témákat és a fontos megállapításokat emelném ki. (Valkó, 2003)

Környezeti problémák iránti érzékenység

A megkérdezettek közel fele érdeklődik a környezeti kérdések iránt és ért egyet azzal, hogy a Föld egy zárt rendszer és minden beavatkozásnak következményei vannak. Elmondható, hogy az iskolai végzettség szintjével párhuzamosan nő az érdeklődés mértéke is. Az emberek nagyobb százalékban hallanak globális, országos és regionális problémákról, mint a saját környezetük, lakóhelyük környezeti gondjairól. Ez azt mutatja, hogy az iskolaévek alatt illetve a médián (televízió, rádió, újság, folyóirat) keresztül sok információ jut le az emberekhez a világ környezeti állapotáról, viszont a helyi civil szervezetek nem vagy csak kevésbé tudnak kapcsolatba lépni a lakosokkal és felhívni a figyelmüket a közvetlen környezetükben folyó ügyekre.

Civil szervezetek támogatottsága és lakossági részvétel a környezeti programokban

A különböző felmérések eltérő eredményt hoztak ebben a témában. Az MTA kérdőívéből az derül ki, hogy a megkérdezettek 36%-a ismer környezetvédelmi szervezetet a lakóhelye közelében és közel 20%-uk vesz részt aktívan rendezvényeiken, míg a GKI felmérés szerint a megkérdezettek 3%-a. Azért azt megállapíthatjuk, hogy a civil szervezeteknek, mint a környezeti problémák tudatosításának és helyi kezelésének fő motorjának, szükségük van az ismertségük növelésére és helyi szintű elfogadásuk további növelésére. Nyitottságra, szervezettségre és a partneri kapcsolatok felvételére kell törekedniük. A felmérésből kiderül, hogy a megkérdezettek 74%-a egyetért a civil szervezetek célkitűzéseivel és csak 1%-uk ellenzi azt (1. ábra).

1. ábra

A környezetvédelmi megmozdulásokkal szembeni attitűd alakulása GKI felmérés adatai alapján

A 7-8. osztályosoknál végzett felmérés szerint, a diákok 77%-a gondolja úgy, hogy nem elégséges a tanórákon oktatott környezetvédelemmel kapcsolatos anyag és szívesen tenne a

környezetvédelem előmozdítása érdekében lépéseket a mindennapi életében, ha megfelelő gyakorlati információkhoz jutna. Mivel a fiatal korosztály ennyire befogadó az információkkal szemben, ezért fontos lenne az ő környezeti nevelésük további erősítése.

A Hulladék Munkaszövetség is nagy hangsúlyt fektet a diákok oktatására.

Környezetbarát fogyasztás

A népesség nagy része kapcsolatba tudja hozni az emberek fogyasztási szokásait a környezeti problémákkal és próbált már használni környezetbarát termékeket. De mivel az ilyen termékek általában drágábbak a szigorú gyártási követelmények miatt és mivel a választható termékszála is kicsi, ezért ezeknek az ún. "készenléti aktivistáknak" a vásárlási lehetőségük kissé beszűkült. A fogyasztók szeretnék több megbízható információt a termékekről, melyek megjelenési formáját leginkább a termék csomagolásán illetve védjegy alkalmazásával képzelik el.

A Tudatos Vásárlók nevű civil szervezet többek közt a termékek valós információtartalmának megjelenítéséért harcol.

Környezetvédelmi szabályozás felelőssége

A legújabb környezetstratégiákban a környezetvédelem felelősei közé az állam és intézményei, valamint a gazdálkodó szervezetek mögé az egyén és a háztartás is felsorakozott. A válaszadók 41%-ban az állam felelősségét teszi az első helyre, majd ezt követi 27%-kal az egyéni felelősség, közel 20%-kal a vállalatoké és végül 9%-kal a civil szervezeteké. A lakosság növekvő felelősségének hangsúlyozása mindenképpen helyes felismerést tükröz, melyet a jövőben az ösztönzés és támogatás oldaláról is meg kell erősíteni. A megkérdezettek 39%-a szerint az államnak több pénzt kellene fordítania környezetvédelemre. A környezetbarát termékekért a lakosság elfogadja a magasabb ár megfizetését, viszont nem hajlandó magasabb adót fizetni a kormányzat növekvő környezetvédelmi feladatainak ellentételezésére. Az adó- és árfizetési hajlandóságon keresztül lemerült környezetvédelmi preferenciák jól tükrözik a társadalmi-gazdasági helyzetet és a nemzetközi trendekkel is párhuzamba állíthatók.

A kérdőívekben megjelölt kérdésekre adott válaszok helyenként meglepően pozitív eredményt adtak. Ebbe azért talán az is közrejátszik, hogy az emberek egy kicsit "zöldíteni" akarják magukat, környezettudatosabbnak akarnak tűnni. Tehát néha egy kis

fenntartással kell fogadni a válaszokat, de mindenképpen öröndetes a környezettudatos hozzáállás mértéke.

A népesség környezettudatosságának formálása ma már állami feladat is. Az Európai Unió ötödik környezetvédelmi akcióprogramja az 1990-es évek elején megfogalmazta a fogyasztói szokások megváltoztatásának prioritását, és azt, hogy a környezettudatosság elsősorban a tájékoztató és oktatótevékenységen, illetve a médián múlik. A Nemzeti Alaptantervnek már része a környezeti felelősségérzet javítása. Mindezek miatt várhatóan egyre nagyobb kört nevezhetünk majd környezettudatos vásárlónak Magyarországon. Számos környezeti nevelő célzattal létrejött civil szervezet létezik hazánkban, akiket a Környezeti Nevelők Egyesülete fog össze. Az ő áldozatos munkájuk nagyban befolyásolja a diákokban a környezetről kialakuló képet. Szakköröket, diákköröket, erdei iskolákat szerveznek, mivel fontosnak tartják a jövő generációinak környezettudatos fejlődését, hisz a személyes érintettségéből fakadó ismeretszerzés az embert egész életében elkíséri és döntéshozatalai során befolyásolja. Sajnos e pillanatban úgy tűnik, hogy a támogatási rendszer megváltozása miatt ezek a kis önszerveződések magukra maradnak, anyagi támogatás hiányában. Ezzel pedig egy nagy lépést tennék visszafelé a helyes irányba haladás helyett.

2.2.2 A társadalom szerepe a környezetvédelemben

Minden ember szeretne tiszta levegőt szívni, szennyezéstől mentes vizet használni, tiszta környezetben élni és élvezni a természet szépségeit. Minőségi, egészséges életet csak ilyen körülmények közt lehet élni. Ezért fontos, hogy az emberek felismerjék személyes felelősségüket, hisz amit megtermelünk, használunk és eldobunk, az hatással van mindannyiunkra. Egy tehetősebb ember elköltözhét a szennyezés közvetlen közeléből, de a Föld zárt rendszere miatt őt is eléri a negatív hatások. Egy politikus, egy törvényhozó vagy egy döntéshozó sem léphet ki a rendszerből. Sokan pedig a környezetükben lévő szennyezést nem ítélik súlyosnak, hiszen ha a megélhetésük függ az ahhoz a területhez, akkor inkább támogatják az egyébként saját egészségükre is káros szennyezőt. Annyira evidensnek érezzük, hogy a természeti környezet és a Földön megtalálható elemek mind kiapadhatatlan források. Az ipari forradalom előtt ez talán még inkább így tűnhetett, de az iparosítás óta sokkal többet veszünk ki a rendszerből, mint ahogy az pótlódni és regenerálódni tudna. Ma már elég sok szakember foglalkozik a környezetszennyezés jelentőségével és már talán az utolsó pillanatban vagyunk, hogy saját pazarló életmódunkat

átértékeljük és tegyük a környezetünk megmentéséért. Nem szabad csak a rövidtávú érdekeinket nézni, hiszen az utódainknak is esélyt kell adnunk az egészséges környezetben való létehez. (Szirmai, 1999)

Nehéz megítélni, hogy milyen szerepe van a környezetvédelemnek a társadalom életében, hiszen ahogy változik a társadalom úgy változnak az egyes szereplők környezettel kapcsolatos érdekei. A környezeti probléma megítélését nagyban befolyásolja az egyén társadalmi helyzete, gazdasági, politikai és egzisztenciális érdeke. Az előző fejezetben értékelt környezettudatossági felmérésből is sok minden leszűrhető a társadalom környezetről való gondolkodásáról.

2.2.3 Társadalmi részvétel a környezeti döntéshozatalban- Környezeti demokrácia

Diplomadolgozatomban kiemelten foglalkozom a társadalmi részvétel kérdésével, mivel a civil szervezetek egyik fő feladata az érdekérvényesítés. A széles körű, részvételi elven alapuló döntéshozatalt rendkívül fontosnak tartom, mivel segít abban, hogy a társadalomban, a gazdaságban és az állami szerveknél felhalmozott tudás és ismeretanyag beépülhessen a dokumentumokba. Minden szektornak megvannak a sajátos igényei és elvárásai, és ezeket szeretné érvényre juttatni. Ha ez sikerül, akkor így a dokumentumokban rögzített szabályok elfogadhatóságát és végrehajthatóságát nagyban lehetne növelni.

A közösségi részvétel fontosságáról először 1992-ben a Riói Környezet és Fejlődés Nyilatkozatban esett szó. Majd 1998-ban Dániában az ENSZ Európai Gazdasági Bizottságában részt vevő államok aláírták az Aarhusi Konvenciót, melyet Magyarországon a 2001. évi LXXXI. törvénnyel hirdették ki. Az Aarhusi Egyezmény a környezeti ügyekben az információhoz való hozzáférésről, a nyilvánosságnak a döntéshozatalban történő részvételéről és az igazságszolgáltatáshoz való jog biztosításáról rendelkezik. Ezáltal a szerkezete három alappilléren nyugszik: az információhoz való jog, a beleszólási jog és a jogorvoslati jog Ennek a kiemelkedő dokumentumnak a kidolgozását az európai környezetvédelmi miniszterek 1995-ben határozták el. Elsőként a nemzetközi jog történetében az európai környezetvédő szervezetek négy képviselője is teljes jogú tagként vehetett részt a tárgyalásokon. Az idei évben az egyezmény végrehajtásának eredményeiről a kormány Nemzeti Beszámolót készített. A környezetvédő civil

szervezetek ennek hitelességét megkérdőjelezték, ezért kidolgozták a saját Civil Beszámolójukat, hogy az Európai Unió lássa a civilek szemszögéből is a megvalósulás viszontagságait. Ezek pontos kifejtéséről és megtárgyalásáról a későbbi nemzetközi konferenciákon lesz majd lehetőség.

Az EMLA (Környezeti Management és Jog Egyesület), az Ökotárs Alapítvány és a miskolci Ökológiai Intézet közösen készített felmérést a Magyarországon megvalósuló környezeti demokráciáról. TAI (The Access Initiative-hozzáférési kezdeményezés) módszerrel készítették el vizsgálatukat 2001-ben és 2005-ben. A TAI program egy olyan világméretű kezdeményezés, melyet társadalmi szervezetek hoztak létre azzal a céllal, hogy vizsgálják, elemezzék és értékeljék a különböző nemzeti kormányok tevékenységét környezetvédelmi szempontból. A programot 2000 novemberében indította útjára a washingtoni World Resources Institute és az EMLA, mely keretében a 2001-es évben kilenc országban zajlott le az indikátorrendszert tesztelő elővizsgálat, aminek Magyarország is részese volt. (A többi ország: Chile, Dél-afrikai Köztársaság, India, Indonézia, Mexikó, Thaiföld, Uganda, USA) Az első felmérésnél még nem állt rendelkezésre az a pontrendszer, melyet a második elemzésnél már alkalmaztak. Alapvetően négy területen vizsgálódik az üzleti-, kormányzati-, és szakmai élet képviselőiből összeállított értékelő bizottság. Ezek a következők:

- a környezeti demokrácia általános jogi keretei, beleértve az információhoz való hozzáférést, a döntéshozatalban való részvételt és a jogorvoslathoz való jogot;
- általános környezetállapot adatokhoz és létesítményi szintű környezeti adatokhoz való hozzáférés;
- részvétel a környezeti döntéshozatalban;
- a részvételre képzés helyzete, ami a valóban tartalmas közösségi részvétel alapja.

A vizsgálat a hatályos magyar jogszabályok, a magyar joggyakorlat, illetve a kormányzati, az üzleti és a civil szektor gyakorlatának felmérése alapján készült. A közösségi részvétel az Aarhusi Egyezmény három alappillérén nyugszik. De ezek mellett szükséges olyan egyének és közösségek megléte, akik ezeket az eszközöket hatékonyan tudják használni. Valamint azt is vizsgálni kell, hogy a kormányzat milyen intézkedéseket tesz annak érdekében, hogy a nyilvánosság tagjai megismerhessék és alkalmazhassák ezeket az eszközöket. Így negyedikként felvehetjük a részvételre képzés pillérét.

"A hatékony közösségi részvétel nem képzelhető el megfelelő kormányzati erőfeszítések nélkül annak érdekében, hogy a nyilvánosság, a társadalmi szervezetek

megfelelő információval rendelkezzenek a környezet védelmével kapcsolatban, a környezeti adatokról, az államigazgatási eljárásokban való részvétel konkrét lehetőségeiről, illetve megfelelő szervezeti, eljárási segítséget kaphassanak a részvételi jogaik tényleges gyakorlásához." (F. Nagy és társai, 2002)

Itt sorolom fel azokat a jogszabályokat melyek a közösségi részvétel jogszabályi feltételeit tartalmazzák:

- 1949. évi XX. törvény, más néven az Alkotmány
- 1957. évi IV. törvény az államigazgatási eljárás általános szabályairól
- 1959. évi IV. törvény a polgári törvénykönyvről
- 1989. évi II. törvény az egyesülési jogról
- 1992. évi LXIII. törvény az adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról
- 1995. évi LIII. törvény a környezetvédelem általános szabályairól
(továbbiakban: Kvtv.)
- 1997. évi CLVI. törvény a közhasznú szervezetekről
- 20/2001. (II.14.) sz. kormányrendelet a környezeti hatásvizsgálatról
- 2003. évi XXIV. törvény. Más néven az "Üvegsebtörvény"

Ezekon kívül létezik jó néhány jogszabály és rendelet, mely befolyással bírhat a közösségi részvételre, illetve az információhoz való hozzájutásra, de a fent felsoroltak képezik a fő irányvonalakat.

A következőkben részletesebben bemutatom azt a négy szempontot, ami alapján a TAI elemzés készült a magyarországi környezeti demokráciáról. A második felmérésnél pontozásos rendszert használtak, melyek értékei 1-5-ig terjednek (az 5-ös a legjobb érték), így ezeket az összesített mérőszámokat is felhasználom.

A környezeti információhoz való hozzáférés. Először tisztáznunk kell a környezeti információ definícióját. A magyar jogalkotásban nincs erre vonatkozó specifikus törvény, így két törvényből kell összeraknunk. A közérdekű adatokról szóló 1992. évi törvény az információ fogalmát így határozza meg: "minden olyan adat, amit az államigazgatási hatóságok kezelnek és nem személyes adat." A Kvtv. pedig csak környezetvédelmi információt fogalmaz meg: "az egyes környezeti elemekkel, az épített környezettel és mindezek összetevőivel, rendszereivel és folyamataival összefüggő információ". Ez a fejezet összességében 3,7 pontot kapott, ami jó-közepes szintnek tekinthető. A

jogalkotásban és a gyakorlatot elvi szinten irányító bírói gyakorlatban pozitív folyamatok indultak el, ami nyomán a ma még gyengébb gyakorlat is néhány éven belül javuló tendenciát mutathat, áll az értékelésben. Az üvegseb törvény például a közpénzek felhasználásának átláthatóságát segíti. Negatívumként említhető a környezeti információ fogalmának nem egyértelmű megfogalmazása, az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer (OKIR) megalkotásának hiánya és ezáltal az aktív információterjesztés hiánya. A TAI elemzés szerint a civil szervezetek, bár sokkal rosszabb helyzetben vannak az adatokhoz való hozzájutás és az infrastruktúra terén, sok tekintetben oldják meg az információ széles körű terjesztésének feladatát. A szervezetek ezáltal állami feladatokat vállalnak át, amit a saját bevételükkel finanszíroznak.

A Hulladék Munkaszövetség is vállalta, hogy a Kötháló (Környezeti Tanácsdó Irodák Hálózata) égisze alatt információt szolgáltat a környezetvédelemmel kapcsolatos ügyekben a lakosság, a vállalati szféra és minden érdeklődő felé.

Véleményilvánítás a környezet védelme szempontjából jelentős döntésekben. Az érintett közösségek, társadalmi szervezetek beleszólási jogát a környezetvédelmi ügyeket tárgyaló hatóságok gyenge közepes szinten biztosítják, - áll a TAI elemzésben- így az értékelésben 3,5 pontot kaptak. Az indikátorok helyenkénti igen alacsony értéke azt mutatja, hogy a hatóságok keveset tesznek annak érdekében, hogy az érintett társadalmi és gazdasági csoportok megfelelő tájékoztatást kapjanak a tervezett döntésekről és ezáltal jogaikat sem képesek megfelelően gyakorolni. Az integráció elvét nem sikerült megvalósítani a környezetvédelmi államigazgatásban, ezáltal más állami szervek felügyeletébe kerültek környezetvédelmi hatáskörű területek. De ezek az államigazgatási szervek nem igazán hajlandóak a zöld szervezetekkel együttműködve döntéseket hozni. A magas eljárási díjak is lehetlenné teszik a magánemberek és a társadalmi szervezetek részvételét. Ráadásul nagyon sokszor inkább a beruházói érdekek mellé állnak a hatóságok és önkormányzatok figyelmen kívül hagyva a nyilvánosság valódi beleszólási és érdekérvényesítési jogát.

Itt az a nehéz helyzet alakult ki, hogy az államigazgatás lehetőséget ad a beleszólásra, de legtöbbször már csak a kész tervekre lehet egy igen vagy egy nem választ adni. Alternatív megoldásokat nem lehet felvetni a döntéshozatalnál. Ezért lenne szükség a tervezés minél korábbi szakaszánál a nyilvánosság bevonására.

A jogorvoslati jog érvényesítése. Értéke 3,7 pont. A jogorvoslati jog szabályozása fejlett, kifinomult, de jól látható, hogy csak a legjelentősebb jogsértő ügyek tárgyalása kerül csak a bíróság elé. Az ügyféli joggal élő környezetvédelmi társadalmi szervezetek köre kiszélesedett 2004-ben. Ide tartoznak az egyesületek, alapítványok, közalapítványok, közhasznú társaságok és köztestületek. Alapvetően hiányzik az eljáró hivatalnokok vagy bírák környezetvédelmi szakmai felkészültsége és környezettudatossága -vélik az elemzők. Az elbírálás gyorsasága igen alacsony pontértéket kapott. Volt, hogy a beruházás már rég be is fejeződött, mire a jogerős határozat megszületett a beruházás ellen benyújtott jogorvoslati kérelem ügyében. Sajnos ez a jelenség általánosnak mondható.

Részvételre képesítés. Az indikátorok összesített pontértéke 4. Míg a részvételre képesítés az egyik legmagasabb értéket kapta, mely azt mutatja, hogy a jogalkotók a közösségi részvételt a környezetvédelmi döntéshozatalban erősen támogatni kívánják, a gyakorlati megvalósulás értékszámai igen csak alul maradtak. A jelentés jól összefoglalja a tapasztalatokat. "A szép szavakat tettek nem követték, a kormányzat valójában alig tesz valamit a lakosság környezettudatosságának fejlesztéséért, az információk közzétételéért, véleménnyilvánítás és jogorvoslati lehetőség megvalósulásáért."

A társadalmi részvételnek vannak előnyei és hátrányai. Itt megpróbálom felsorakoztatni az érveket és ellenérveket. Az előnyök közé sorolható, hogy mivel a részvétel a demokrácia működőképességének indikátora, az emberek demokráciatudatára és magára a társadalomra erősítőleg hat. Helyi információkhoz juttatja a döntéshozókat, így az utólagos bírósági perelés elkerülhető, ha kialakul a megfelelő párbeszéd. A későbbi lakossági felháborodás is elmarad, ha a az emberek azt érzik, hogy nekik is van beleszólásuk a körülöttük zajló dolgokba. Sok véleményt, ötletet be lehet építeni a tervekbe. A politikai kockázat is csökkenthető, mivel nem a hivatalok politikailag elkötelezett képviselői mondják meg, hogy mi történjen bizonyos kérdésekben.

Hátrányként értékelhető, hogy ez egy időigényes folyamat, hisz minden érdekeltet meg kell hallgatni. Néha a szakmaiság hiánya is döntő lehet és születhetnek rossz döntések. A sokféle véleményt nehéz összeegyeztetni, azért mert az emberek túlzott elfogultsággal bírnak a saját környezetük iránt. (Bela és társai, 2003)

Mindezek az észrevételek segíthetnek továbbépíteni a demokráciát és a döntéshozatali mechanizmust. A rendszerváltás óta eltelt kevés idő alatt az emberek gondolkodásmódja nem tudott olyan gyorsan változni. A múlt rendszerben mindenki az államtól várta a megoldást, de ez többé már nem lehet irányadó. Tenni kell azért, hogy mi

is beleszólhassunk a minket érintő kérdésekbe, hiszen az általunk választott kormánynak a mi érdekeinket kell képviselnie. Az Európai Unióhoz való csatlakozással azonban jó irányban haladunk a jogaink érvényesítése felé, de idő kell -kérdés, hogy mennyi- ahhoz, hogy a gyakorlat utolérje a törvényi szabályozást. "A sikeres környezetpolitika is csak úgy képzelhető el, ha az állampolgárok részvételi alapon azonosulnak annak célkitűzéseivel, a megvalósítás érdekében szükséges gyakorlati intézkedésekkel, ha elfogadják a környezetvédelemmel járó áldozatokat és politikai súlyukkal újra és újra kifejezésre juttatják az egészséges környezet iránti igényüket."(Szalay, 1998)

3 A Hulladék Munkaszövetség (HuMuSz) szerepe és tevékenysége a környezetvédelem területén

Elemzésem elején bemutatom a Hulladék Munkaszövetség logóját, ami itt látható. Ez a tibeti végtelen hurok, amely szimbolizálja a HuMuSz későbbiekben bemutatandó filozófiáját a hulladékgazdálkodás rendszeréről.

"1995-ben alakult, jelenleg 16 tagszervezettel működő környezetvédelmi szövetség. A hulladékgazdálkodási kultúra fejlesztése, az ökológiai fogyasztóvédelem, szemléletformálás, környezeti nevelés szerepel céljaik között. A helyes hulladékgazdálkodási szemlélet elterjesztése (megelőzés- újrahasználat- újrahasznosítás- ártalmatlanítás) érdekében számos látványos akciót szervezett: mindennapi szemétségeink kiállítás, karácsonyfa-visszaváltási akció, Tájésebesztet országos társadalmi mozgalom az illegális hulladéklerakók felderítése és felszámolása érdekében. Kalas György vezetésével fogyasztóvédelmi pereket kezdeményez, rendszeresen bírálja az eldobható csomagolóanyagokat gyártó cégeket. Jelentős jogalkotási, törvénykezési munkája, országosan ismert KukaBúvár c. negyedéves folyóirata. fogyasztóvédelmi füzeteket is megjelentet: E-számok rejtélye, Eledel-E? stb." (Környezetvédelmi Lexikon, 2002)

3.1 A vizsgálat módszere

A diplomadolgozatom leíró jellegéből adódóan a vizsgálat módszere a Hulladék Munkaszövetség munkatársaival és a szervezettel kapcsolatban álló személyekkel való folyamatos interjúk készítése volt. A HuMuSz jelenlegi elnökével, Szilágyi Lászlóval, az egyik alapító taggal, Kalas Györggyel, a szervezet alkalmazotti státusában lévő külső konzulensemmel, Privigyei Csabával és több munkatárssal tárgyaltam meg a Hulladék Munkaszövetség történetét, fejlődését, az aktuális akcióit és törekvéseit. Ezen kívül alkalmmal nyílt a Környezet- és Természetvédő Szervezetek Országos Találkozóján más civil szervezetek képviselőivel is beszélni. Mivel én már négy éve tartom a kapcsolatot a

HuMuSz-szal, alkalmam nyílt folyamatosan követni fejlődésüket és munkájukat. Ez idő alatt többször részt vettem akcióikban, így személyes véleményem is hamar kialakult a megmozdulásokkal kapcsolatban. A szövetség bemutatásához és céljuk megértéséhez az általuk szervezett akciók és programok áttekintését és értékelését végzem el. A vizsgálathoz az eddig megjelent KukaBúvár folyóiratot és egyéb kiadványokat is felhasználom.

3.2 Kialakulás

A Hulladék Munkaszövetség megalakításának megértéséhez egészen a rendszerválásig vissza kell tekintenünk. Az akkor zajló folyamatok környezetvédelmi vonatkozásairól a dolgozatom elején a történeti áttekintésnél (2. 1. fejezet) már írtam, ezért itt csak a HuMuSz-ra vonatkozó megállapításokat közlöm. A 80-as évek végén már sorra alakultak a környezetvédelmi szervezetek, mivel néhány lelkes tanár és szakember felismerte a változással járó környezeti veszélyeket. A környezetvédők akkor úgy gondolták, hogy az államszocialista rendszer bukása után és a demokratikus állam megalakulásának kezdetén a zöld érdekek is előtérbe kerülhetnek. Szerettek volna bejutni a parlamentbe, hogy tűzközelben lehessenek. Ám ahogy a gazdasági és politikai érdekek egyre inkább előtérbe kerültek, úgy morzsolódtak le a környezetvédelemért tenni akaró emberek, illetve akik bekerültek az államigazgatásba nézeteiket megváltoztatták. De azért néhány szervezet, melyet erős akaratú környezetvédők alkottak, megtartva függetlenségüket tovább erősödtek, illetve egyre több új szervezet alakult. Az ilyen szervezetek fogtak össze és alapították meg az esernyőszervezetként működő Hulladék Munkaszövetséget 1991-ben. (Addig csak a Levegő Munkacsoport létezett ilyen formában.) Az alapító szervezetek a következők: Reflex Egyesület, Győr; Göncöl Alapítvány, Vác; Budapesti Műszaki Egyetem Zöld Kör (BME ZK), Budapest; Szalamandra Egyesület, Szentendre és a Lakossági Újrahasznosítási Egyesület, Budapest. Ezen szervezetekben dolgozó tanárok, jogászok illetve szakemberek felismerték, hogy a hulladékprobléma Magyarországon igen nagy gondot okoz. A politikai rendszerváltással együtt a hulladékgazdálkodás rendszerét is meg kívánták változtatni. Addig csak a szigetetlen, szennyező és veszélyes hulladéklerakók vagy szemétdombok voltak a jellemzőek a hulladékégetők mellett, valódi környezetpolitika nem létezett. Ezért gondolta úgy Dr. Kalas György (Reflex), Bödecs Barna, Trombitás Gábor (BME ZK) és Munkácsy Béla, hogy egy önálló országos szakmai szervezetet hozzanak létre. Így lehetőség nyílt arra, hogy egy különálló NGO harcoljon a környezetvédelem hulladékgazdálkodással

kapcsolatos ügyéért és koordinálja a társadalmi szervezetek ilyen jellegű tevékenységét. Ezek az elhivatott környezetvédők nyugat-európai kapcsolataik révén tudták, hogy milyen veszélyeket rejt a fogyasztói társadalom térhódítása ökológiai szempontból. Az ilyen típusú társadalom a gazdasági növekedésre épít, melynek a GDP a fokmérője. A növekedéshez pedig termelés kell, ami fogyasztással jár, majd pedig mindebből hulladék képződik. Az államapparátus technokrata megközelítésével szemben a HuMuSz holisztikus szemlélettel próbál a problémákra megoldást találni. „A hulladékprobléma lényegére ugyanis csak a fogyasztói társadalom logikájának megértésével, a reklám-fogyasztás-hulladék kapcsolódási pontjainak feltárásával lehet rátapintani” (Kalas, 1994). Magyarországon a kommunális hulladék kb. csak öt százaléka az összes szilárd hulladéknak, de ez a lakosságot közvetlenül érinti. A HuMuSz, mint szakmai civil szervezet a társadalom szemléletmódjában és környezeti nevelésében, tájékoztatásában látja a probléma megoldásának a kulcsát. Ha mi magunk, állampolgárok a mindennapi életünkben környezettudatosan tudunk cselekedni, és ezáltal a környezetük iránti érzékenységünk is megnő, akkor jó esély van arra is, hogy ez befolyással legyen a gyártók és az állam hozzáállására. Ezen gondolatok és összefüggések ösztönözték az alapítókat a hulladékos munkacsoport összeállításakor.

Hivatalosan 1994-ben jegyezték be a HuMuSz-t, győri székhellyel. Az egyesület megalakításához az szükséges, hogy legalább tíz alapító tag kimondja a megalakulást, megalkossa az alapszabályt (lásd. Melléklet) és megválassza a vezető szervezetet (Ügyvezető Testület, Ellenőrző Bizottság). A megalakult egyesület jogi személyiségét a székhely szerinti megyei bíróság bejegyző végzésével nyeri el.

A Legfelsőbb Bíróság nyilvántartása szerint 1993-ban már több mint 2700, legalább részben környezetvédelemmel foglalkozó egyesület és alapítvány volt Magyarországon. Igaz, ezek nagy része csupán a személyi jövedelemadóról és a társasági adóról szóló törvény adóalap-csökkentő rendelkezései miatt tüntette fel célkitűzései között a környezetvédelmet. Különösen nehéz volt a helyzetük abban az időben, mert Közép- és Kelet-Európában a társadalmi szervezeteknek működésük során számtalan nehézséggel kellett -és még ma is kell- szembenéznük. Anyagi forrásaik rendkívül szűkösek, a hatóságok pedig sokszor nem fogadják barátságosan őket, megnemértéssel, gáncsoskodással kell szembenéznük. Az egyesületi forma számos garanciát is nyújt a tagok egymással és a külső társadalmi környezettel való korrekt eljárásra, még ha az adminisztrációs terhek igen sok időt és energiát vonnak el a szervezetektől, valódi céljaik

megvalósítására. 2000-ben több évi huzavona után a HuMuSz-t közhasznúvá nyilvánította a bíróság az 1997 évi CLVI. Törvény értelmében.

3.3 Célok

A szervezet tevékenysége igen sokoldalú és szerteágazó, de alapvetően az itt felsorolt négy cél köré csoportosulnak. Ezeket a feladatköröket nem lehet élesen elválasztani egymástól, mert mindegyik összefügg a másikkal és egymást kiegészítve adja a HuMuSz hulladékgazdálkodási szemléletének hitelességét. Elsőként a **lakossági hulladékgazdálkodási szemléletformálást** említem, mivel ez a szövetség fő feladata és tulajdonképpen az összes társadalmi szervezet a társadalmat kívánja megszólítani és felhívni a figyelmet bizonyos problémákra. Az akciók és megmozdulások -melyek alább olvashatók,- szervezése is alapvetően e célt szolgálja. A civil hulladékgazdálkodási erőfeszítések összefogására, koordinálására és az egységes fellépés erősítésére törekszenek. Ehhez kapcsolódik a környezeti nevelés felkarolása is. A HuMuSz jól látja, hogy nem lehet elég korán kezdeni a helyes szemlélet kialakítását, minél korábban kerül kapcsolatba a gyermek a természettel és környezetvédelemmel annál több élmény éri és kíséri el élete során. A szemléleti sorrend, melyet tovább kívánnak adni a: megelőzés-újrahasználat-újrahasznosítás-ártalmatlanítás.

Ezzel a tevékenységgel szorosan összefügg a második cél, a **környezeti információ szolgáltatás** és az általános lakossági környezeti tanácsadás. A lakosság és egyéb szférák számára nyújtott információszolgáltatást azért vállalta fel a HuMuSz, mert úgy látta, hogy ezt az állami feladatot az állam maga nem látja el megfelelően. Mint már a 3.3.-as fejezetben a TAI felmérésből kiderült az állam jogilag kötelezett az adatok begyűjtésére és szolgáltatására, de a gyakorlatban való megvalósítás nem igazán zökkenőmentes. Ezzel tulajdonképpen a szervezet egy állami feladatot vállalt magára. A lakossági tanácsadás a Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata keretében történik, melyről a későbbiekben lesz még szó.

A harmadik fontos cél a **fogyasztóvédelem**. A mai konzum-kapitalizmusban az emberek talán egy kicsit elveszve érzik magukat. Nincsenek megfelelő támpontok a fogyasztási szokások helyes kialakításához. A rendszerváltozással hirtelen előtört bennünket a hihetetlen nagy árú és szolgáltatás kínálat, de a választásban nincs ki segítség. A HUMUSZ a KukaBúvár-ban és egyéb kiadványokban információt kíván nyújtani a fogyasztóknak bizonyos termékekről, illetve az üzleti szféra esetleges visszásságairól,

kihágásairól. Ezen kívül jogi úton is fellépnek bizonyos termékek ellen fogyasztói megtévesztések esetén.

A negyedik cél a **szakmai jogalkotás és a környezetpolitikai tevékenység**. A HuMuSz elkötelezett szándéka volt mindig, hogy a hulladékgazdálkodással kapcsolatos jogszabályi háttér megalkotásában aktívan részt vegyen. Kiharcolta magának, hogy a szaktárca, különböző bizottságok, az önkormányzatok illetve a vállalati szféra kikérje a HuMuSz szakmai szövetség véleményét bizonyos hulladékgazdálkodási kérdésekben. A KvVM törvénytervezeteit is átolvassa és javaslatokat nyújt be a minisztérium felé.

A célcsoport, akikhez szólni kívánnak a gyerekekből, az egyetemistákból, a pedagógusokból, a döntéshozókból és a lakosságból tevődik össze.

3.4 A szervezet működése

A szervezet induláskor nem rendelkezett állandó munkaerővel, mára az alkalmazottak száma 11-re gyarapodott. A kezdetekben egyfajta munkacsoportként működött. Az alapító tagok hetente ülészttek és beszéltek meg a szükséges feladatokat és aktuális problémákat. A HuMuSz nem a klasszikus szervezeti hierarchiát követi, hanem egyfajta kevert szervezeti típust a hierarchikus és a hálózatos között, ami egyébként jellemző a zöld szervezetekre. A vezetés humánorientált és ezáltal nincsenek szankciók vagy kifejezet ellenőrzések. Az alkalmazottak felelőssége nem számonkérhető. Mindenki úgy vallja, hogy nem elsősorban a pénzért dolgozik itt, hanem az erkölcsi elkötelezettsége és a tenni akarása miatt. Küldetésük, hogy a környezeti érdekeket egyenlő szintre hozzák a gazdasági érdekekkel, mind államirányítási, mind társadalmi szinten. Azt próbálják megmutatni az embereknek, hogy az egyéni felelősség éppen olyan fontos, mint az állami vagy a vállalati. A szervezet kevés aktív taggal működik, mivel nem tudnak túl sok alkalmazottat megfizetni a pályázati pénzekből. Ezért fontos számukra, hogy önkénteseket, aktivistákat gyűjtsenek maguk köré. A fiatalos lendület, a kreatív csapatmunka, a humor és a jó kommunikáció elengedhetetlen a dinamikus működéshez és a célok megvalósításához. Az alkalmazottak nem egy felülről irányított utasítás szerint dolgoznak, hanem alulról szerveződve, közösen döntenek el a céljaik megvalósításához szükséges feladatokat. Ahogy azt maguk is megfogalmazták "az ár ellen úsznak" és ilyen körülmények között csak az maradhat talpon és lehet sikeres, aki saját szándékából cselekszik.

A HuMuSz egy esernyőszervezet szerepét tölti be és jelenleg 17 **tagszervezete** és egy pártoló szervezete van országsszerte (lásd: 4. számú melléklet), akik vállalják, hogy a szövetség akcióiban aktívan részt vesznek. Ezáltal az ország valamennyi régiójában

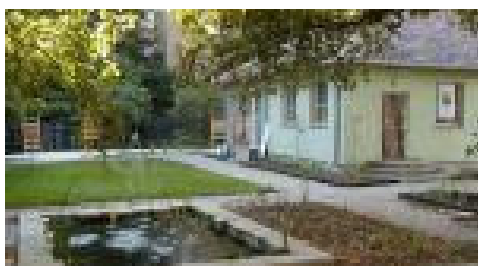
képviselteti magát a HuMuSz és az országos kampányok során Magyarország lakosait be tudja vonni. De a tagszervezetek számát semmiképpen sem szeretnék húsz fölé emelni, mert az adminisztrációs és kapcsolattartási gondokhoz vezetne. Ugyanakkor a szövetség fennmaradásához és aktív működéséhez elengedhetetlen az erős tagszervezetek jelenléte. Az ő feladatuk, hogy a helyi és regionális hulladékos problémákat kezeljék, illetve továbbítsák a HuMuSz felé. Ezek a szervezetek önkéntesen csatlakoztak a HuMuSz-hoz, de vizsgálataim során kiderült, hogy nem minden működik zökkenőmentesen a központ (HuMuSz) és a tagszervezetek között. Évek óta az egyik legnagyobb probléma a kommunikáció a központ és a tagszervezetek, illetve maguk a tagszervezetek között. A HuMuSz fogja össze és koordinálja a hulladékgazdálkodással, társadalmi szemléletformálással foglalkozó tevékenységüket, de mégsem akar egy hierarchikus szerveződés csúcsa lenni. A szervezet azt várja, hogy a tagok aktívak legyenek és segítsék a közös munkát, de sok szervezet azt várja, hogy a HuMuSz találja ki a feladatokat és ossza ki rájuk. Több éve próbálják megoldani ezt a problémát, de eddig csak némi előrelépés történt ezügyben. De az már egy fontos felismerés, hogy tudják a probléma forrását, így a különböző szervezetfejlesztési programokon való részvétellel és közös megbeszélésekkel javítani tudnak a helyzeten. Néhány tag inaktivitása is gond. A vidéki kisebb szervezetek vagy nem tudnak, vagy nem nagyon akarnak együttműködni az akciókban, illetve aktívan részt venni a feladatok megoldásában, vagy cikkek megírásában a HuMuSz hivatalos folyóiratába, a KukaBúvár-ba.

A HuMuSz **szervezeti működése** a következő képpen alakul. Az Ügyvezető Testület (ÜT), mely a szervezet irányításáért felelős 7-9 főből áll, akiket a közgyűlés választ két évre. A tagok maguk közül elnököt és alelnök(ke)t választ. Jelenleg egy infrastruktúráért felelős és egy projekteket koordináló alelnök dolgozik. Mindkét alelnök beszámolási kötelezettséggel tartozik az elnök és az ÜT felé. Az Ellenőrző Bizottság (EB) három tagja ellenőrzi a szövetség jogszabály, illetve Alapszabály szerinti működését. A teljes alapszabály megtalálható az 1. számú mellékletben. A végrehajtó testület egyik része az Országos Küldöttgyűlés, mely a tagszervezetek küldötteiből áll és évente kétszer ülésezik. A testületi szervek döntési előkészítésével és végrehajtásával foglalkozik. További végrehajtók a projektvezetők és a munkatársak, akik fő-, fél- és negyedállásban illetve megbízási szerződés alapján dolgoznak.

A HuMuSz megalkotta a saját **etikai kódexét**, melyet számos környezetvédelmi szervezet és a tagszervezetei is átvettek és önmagukra nézve kötelezővé tették. (lásd: 2. számú melléklet). Ezzel a szövetség komoly rangot vívott ki magának a környezetvédelmi

szervezetek körében és példaértékű az egész civil szektor számára is. Egy etikai kódex megalkotása fontos egy társadalmi szervezet számára, hiszen ebben fekteti le azokat az alapelveket, melyeket a működése során követ.

2002 júliusától működik a **HuMuSz Ház** a XI. kerület, Saru utca 11 szám alatt, mely lakossági tanácsadási irodaként és központként üzemel.(2. ábra) Ezt a 170 m²-es ingatlant a szervezet 20 évre bérlti a XI. kerületi önkormányzattól. Addig egy kis harmadik emeleti öröklakás volt az irodájuk, ami nem volt alkalmas céljaik megvalósítására. Több évig kerestek maguknak egy nagyobb helyet, amit végre megtaláltak Az önkormányzati tulajdonú, régen óvodaként működő ház a hajléktalanok tanyája volt évekig. A HuMuSz munkatársai és az aktivisták saját maguk rendbe tették, felújították és használatba vették. Az épületben működik az iroda, ahol az alkalmazottak több külön szobában végezhetik napi ügyeiket. Itt működik a KukaBúvár szerkesztősége is. Ezen kívül egy terem is rendelkezésükre áll, ahol az állandó és ideiglenes kiállításait rendezik be és fogadnak iskolai csoportokat oktatás céljából. Egyúttal lakossági fórumokat, megbeszéléseket tudnak tartani benne. Egy kisebb szakkönyvtár is létesült helyi olvasásra. 2004 nyarán a parkosított, felújított kertet is birtokba vehették az iskolai csapatok. A HuMuSz tagjai és aktivistái leleményes, játékos tanösvényt alakítottak ki, ahol a foglalkozások alkalmával a gyerekek interaktív módon megismerkedhetnek a hulladékgazdálkodás és fogyasztás alapvető fogalmaival és elsajátíthatják a HuMuSz fő szemléletét: megelőzés-újrahasználat-újrahasznosítás-ártalmatlanítás

2. ábra

A Hulladék Munkaszövetség központja

2004-ben megalakult a **KukaBúvár Egyesület**, mivel felmerült az az igény, hogy magán személy vagy gazdasági társaság is tagja lehessen a HuMuSz-nak. De egy közhasznú szervezethez nem lehet csatlakozni ilyen formán ezért hozták létre az egyesületet azoknak, akik rendszeres olvasójuk a KukaBúvár-nak és szimpatizálnak a HuMuSz elveivel, tevékenységeivel; akinek elege van a reklám-marketing világból; akik át akarják szervezni háztartásukat, és kevesebbet akarnak szemetelni és azoknak, akik környezettudatosabban akarnak élni. Azt a célt is el kívánják érni ezzel, hogy a tagok aktívan terjesszék a KukaBúvár folyóiratot országszerte. Az egyesület logóját fent látható. Jelenleg még folyik a tagtoborzás és a tagok feladatainak, önkéntes vállalásainak kidolgozása. Akik, jelentkeznek felkerülnek egy levelezőlistára, ahol értesülhetnek különböző rendezvényekről, megmozdulásokról, előadásokról valamint interaktív módon cikkeket is tovább juttathatnak az újság szerkesztői felé.

3.5 Tevékenység

A Hulladék Munkaszövetség sokrétű tevékenysége négy nagy csoportba osztható, ami alapján végzik mindennapi feladataikat, fejlesztik szervezetüket, finanszírozzák kampányaikat és tervezik a jövőjüket. Mint ahogy az alapvető céljaikat sem lehet elválasztani egymástól, úgy ezek a tevékenységek is szorosan összekapcsolódnak. Mind a négyre szükség van, ha a társadalmi elvárásoknak meg akarnak felelni.

3.5.1 Kampányok és nyomásgyakorlás

Tájsebészet kampány

A program a HuMuSz jelenleg egyetlen országos kampánya. A kampány logója látható fent. 2000-ben merült fel az a gondolat, hogy egy több éves országos kampányt kéne indítani az illegális hulladéklerakók felszámolása érdekében. Magyarországon nem létezett és ma sem létezik pontos adat az illegális hulladéklerakók számáról és nagyságáról.

A HuMuSz megelégedte, hogy országunkban minden felé eldobált szemetet lehet látni. Ilyen országba a turisták sem szívesen jönnek, de a helyi lakosok egészségét is nagy mértékben veszélyeztethetik ezek a szennyező források. Nem kis célként tűzte ki a HuMuSz, hogy a civil lakosságot és a társadalmat egy morális, szemléletbeli változáson vigye keresztül. A másik fő cél az egyéni aktivitás és a helyi együttműködés elősegítése. Egy ilyen országos kampány arra is nagyon jó, hogy összetartsa, erősítse a kapcsolatot a tagszervezetek között.

A HuMuSz sok gyerekprogramot szervez, és ezek tanulsága, hogy az ő korosztályuk nagyon érdeklődnek a hulladékos, főleg a köztisztasági jellegű problémák iránt. Ezért fordul a szervezet elsősorban feléjük. Az ő akaraterejük és meggyőzőképességük sok ember szeretetét és segíteni akarását vívja ki. Az első kampány kiírás a 2001-2002-es tanévben történt meg. A programot négy részegységre bontva kellett megvalósítani: a *felmérési szakaszban* a lerakók felderítése és dokumentálása, a *szervezési szakaszban* a médiamunka, a partnerek felkutatása és bevonása, míg a *takarítási szakaszban* a lerakók felszámolása történik. A 3. ábrán egy felszámolt lerakó fényképe látható. A negyedik szakasz, az *utógondozás időszaka* talán a legfontosabb: hogyan tudjuk megakadályozni a lerakók újratermelődését? A program menete úgy néz ki, hogy a tanárok megkapják a HuMuSz-tól vagy a tagszervezetektől az adatlapokat, melyen a feltárni kívánt illegális lerakó jellemzésére irányuló kérdések vannak. A gyerekek tanáraikkal és esetleg szüleikkel együtt csapatot alkotnak és elindulnak szemét vadászatra a környékükön. Amint találnak egy hulladék dombot, lefényképezik és adatokat vesznek fel róla. Később ezek alapján megpróbálnak kidolgozni egy tervet a lerakó felszámolására és a terület tisztán tartására. Az a legügyesebb csapat, amelyik a legtöbb helyi szereplőt, pl. a polgármestert, vállalkozókat, hulladéklerakókat, be tudja vonni a munkába, és fel tudja számolni közösen a szemetet. A gyerekek ebben a harmadik szakaszban inkább csak irányító, megfigyelő és kisegítő szerepet kapnak, mert azért egy ilyen illegális lerakó veszélyes lehet rájuk nézve. Miután a csoport mindent jól dokumentált és esetleg egy kis saját kezű munkát is elkészített, máris küldheti vissza az anyagot a résztvevő környezetvédelmi civil szervezetekhez. Az egész megvalósítása azon is múlik, hogy a szereplők mennyire nyitottak és aktívak ebben a kérdésben. Ezzel a programmal a helyi közösségek együttműködését is nagyban elő lehet segíteni.

Egy ilyen mozgalom bármilyen jó is, állami segítség nélkül hamar kifulladásra kerül. A tájsebeszkek nem is tudnak felszámolni minden lerakót, hiszen bizonyos helyeken csak markolókkal és buldózerekkel érdemes dolgozni. Ide már szakemberek, cégek kellenek, de

ehhez állami pénzalapot is kell teremteni. Egy ilyen széles társadalmi megmozdulás megszervezéséhez nem csak anyagi, hanem az állam erkölcsi támogatására is szükség van. Túri-Kovács Béla minisztersége idején esett a kampány előkészítés. A Minisztérium (akkor KöM, ma KvVM) képviselőit akkor sikerül leültetni egy asztalhoz és ők elismerték a program szükségességét és támogatást ígértek. A miniszter úr a fővédnökségi tisztet is elvállalta. Ígérte, hogy egy átfogó kormányprogram keretében működhet az akció. Ez azonban nem valósult meg. A HuMuSz szeretne volna, hogy a minisztérium bonyolítsa a sajtókampányt, mivel sokkal hatékonyabban és költségkímélőbben tudta volna megoldani, de nem tette. A HuMuSz így saját pénzéből finanszírozta a televíziós, rádiós és sajtó kampányt, amíg az utolsó pillanatban meg nem érkezett az erre a célra beadott pályázati pénz, ami nem bizonyult elégnek. De a kampány folytatódott saját erőből is. Sikernek könyvelhető el, hogy a minisztérium nyitott volt a Tájsebészetre, de aktív részvétel és segítség nem volt tapasztalható a részükről. Ettől függetlenül a Tájsebészet kampány sikeres volt, sok csoport vett részt a munkában. Szerencsére ebben az évben sem lankadt az önkormányzatok és csapatok érdeklődése a program iránt, amihez valószínűleg hozzájárult az is, hogy elindult a „Tiszta Magyarországért!” mozgalom is. A két program, illetve a különböző egyéb szakmai szervezetek, szövetségek (erdészek, vadászok, stb.) által, az EU-csatlakozás ürügyén meghirdetett szemétszedési-takarítási akciók egymás erősítették az év során. Ez is indokolja, hogy a jövőben érdemes lenne összehangolni ezeket a kezdeményezéseket! Számos példaértékű összefogás valósult meg önkormányzatok és civil szervezetek között ebben a formában. Összességében a Tájsebészetre jelentkező csoportok zöme ismét kistelepülésekről került ki, ám az örömdetes számunkra, hogy évről-évre egyre markánsabban képviseltetik magukat a nagy(obb) városok is (Budapest, Zalaegerszeg, Tata, Sárvár, Gyöngyös, Szekszárd). A 4. táblázatban láthatóak az eddigi évek eredményei. A munkába bevont településeken érezhető morális és kulturális változás következett be a hulladékkezelés gyakorlatában, a megtisztított területeken közparkok, játszóterek, sportpályák létesültek, valamint helyi rendeletek is születtek az illegális hulladéklerakás megakadályozására. A program fontos környezeti nevelési szerepet is betöltött: a kampányba legnagyobb számban bekapcsolódó oktatási intézmények tanulói szembesültek a hazai környezeti kultúra hiányosságaival és a megoldások keresése közben elindultak a környezet tudatosabb életvitel felé vezető úton.

A tavalyi évben 4 millió forint támogatást nyert a közel 10 millió forintos kampány, idén azonban ez a támogatás 2,6 millió forintra zsugorodott. Ebből az összegből szinte lehetetlen megszervezni a széles körű médiakampányt, az adatlapok és felhívások

szóróanyagainak elkészítését és a díjak beszerzését. A HuMuSz azonban kitart és küzd az illegális hulladéklerakók ellen és a környezetvédelmi-társadalmi problémák felszámolása ellen. Mindezek mellett Persányi Miklós miniszter úr, aki 2004-től a program fővédnöke, zéró toleranciát hirdetett az illegális hulladéklerakók létesítőivel szemben (KvVM 2005.02.15) a Tájésebzset idei, 2004-2005-ös, pályázatának meghirdetésekor a HuMuSz házban.

4. Táblázat

Tájésebzset kampány eredményei

évek	csoportok	résztevők	lerakók	felszámolás
2001-2002	174	12097	890	130
2002-2003	162	10000	878	87
2003-2004	183	nincs adat	989	459

A 2002-2003-as kiírásban kistérségi társulások, önkormányzatok, önkormányzati összefogások, közalapítványok is jelentkeztek a programra, bevallottan azzal a szándékkal, hogy társadalmi bázis teremtésével (sikeresen) ellensúlyozzák a finanszírozás hiányosságait, illetve, hogy megfelelő publicitást és ismertséget kapjon az illegális lerakás ellen folytatott tevékenységük. A Tájésebzsetre jelentkező közösségek nagy része kistelepülésekről, falvakból származik. Bizonyára a nagyvárosokban élő lakosság nehezebben mozgatható, egy-egy környezeti ügyet kevésbé érznek magukénak, és nagyobb mértékben számítanak a közszolgáltatókra. "Ebben a kampányban az önkéntességre alapozunk, de tudjuk, hogy nem lehet sokáig csupán társadalmi munkára rávenni az embereket." (HuMuSz értékelés). Abban bízunk a HuMuSz, hogy a mindenkori kormányzat egyre komolyabban szerepet vállal a lerakók felszámolásában, és középtávon forrásokat biztosít a helyi közösségek számára. Jó lenne, ha a szövetség még sok-sok évig tudná folytatni a Tájésebzset kampányt és ehhez komoly erkölcsi, anyagi, társadalmi és állami támogatást kapna. Sikerként könyvelhető el, hogy a HuMuSz együttműködési megállapodást kötött az Öko-Pack Kht-val, akik vállalták, hogy segítséget nyújtanak a csoportoknak a lerakók felszámolásához.

3. ábra

A Tájébesztet kampány keretében felszámolt illegális hulladéklerakó

Válaszd a visszaválthatót kampány

A HuMuSz, mint szakmai szervezet már több mint nyolc éve foglalkozik a kommunális hulladékok keletkezésének megelőzési lehetőségeivel. Ennek részeként nagy jelentőséget tulajdonít a csomagolóeszközök újrahasználatának, azaz olyan betétdíjas csomagolóeszközök és szállítási göngyölegek használatának, melyek többször újratöltésre kerülnek. És az anyag elhasználódása után a kibocsátónál újrahasznosítható másodnyersanyagként jelenjen meg. "Az egyutas csomagolás az iparnak és a kereskedelemnek kényelmes és profitot termel. A csomagolóanyagot megvetetik a fogyasztóval, amit aztán otthon kénytelen kidobni (és még szemétdíjat is fizetni érte). A betétdíj lényege az, hogy a fogyasztó a csomagolásért betétdíjat fizet a boltnak, amit utána visszacap." (KukaBúvár, IX. évf. 1. szám) Ez azonban nem biztosítja az újrahasználatot, de mindenképp csökkenti a szemét mennyiségét.

A program célja egy társadalmi összefogás létrehozása a betétdíjas (újratölthető) csomagolási megoldások megmentése és népszerűsítése érdekében. Ez a kampány több akciót is magába foglal.

A HuMuSz több államigazgatási eljárást is indított sikeresen 2001-ben a Pepsi eldobható PET-palackokat népszerűsítő nyílt kampánya ellen, mivel a reklámozó a környezetkárosító megoldás reklámozásával társadalmi érdekeket sértett.

2002-ben is folyt a "visszaváltható" kampány, mely részeként egy eldobó (egyszer használatos) csomagolásból készült "hul-ladikon" eveztek le a Dunán, és többszöri egyeztetést kezdeményeztek a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumnál a kormányrendelet előkészítése érdekében. " A hulladékgazdálkodásról szóló 2000. évi XLIII. törvény előkészítésekor sikerült elfogadtatni a döntéshozókkal a betétdíjas szabályozás szükségességét, így a törvény egyértelműen rendelkezik a betétdíjas szabályozás jövőbeni kialakításáról." (KukaBúvár, VIII. évf 1. szám).

2004-ben rajzpályázatot is hirdetett a HuMuSz "Találj ki reklámot a visszaváltható üvegeknek" címmel felső tagozatos és középiskolás diákoknak. Félő, hogy a szelektív gyűjtőrendszerek térhódításával és a visszaváltható üvegek csökkenésével a kényelmesebb - PET palack külön gyűjtése- megoldás érdekében a lakosság hulladékképződés megelőzésére irányuló törekvése háttérbe szorul. Fontos, hogy forgalomban maradjanak az akár 40-szer is újra tölthető betétdíjas üvegek, hogy a környezettudatos vásárlók választása is érvényesülhessen. " A mai fiatalok a jövő fogyasztói, tehát nem mindegy, milyen viselkedésmintáinkat sajátítanak el jelenlegi vásárlásaik során" (KukaBúvár, X.évf. 1. szám)

A kampánysorozat sikertelenség másik oka, az állami döntéseken túl, hogy az emberek nem vállalják a helyi konfliktusokat. Főleg a saját lakókörnyezetükben lévő kis boltoknál, ahol személyes ismeretség is van, nem szeretnék presszionálni a boltosokat, hogy tartsanak választékon visszaváltható csomagolású termékeket.

A vállalati szféra sem tűr meg túl sok beleszólást. Néha az állam kényszerítő ereje sem hat és erős lobbytevékenységükkel ők képesek nyomást gyakorolni a törvényalkotókra.

Visszaváltható karácsonyfa akció

A szövetség 1999 óta hirdeti meg minden karácsonykor a visszaváltható karácsonyfa-akciót." A Karácsony szép ünnep, de -valljuk be őszintén- a januári kijózanodás után elég zavaró látvány az a sok csomagolópapír és kidobott fenyő, ami az utcákon állomásozó kukákból kandikál kifelé." hívja fel a HuMuSz a lakosság figyelmét a honlapukon (www.humus.hu). Ők "gyökeresen más Karácsonyt" szeretnének. A program célja, hogy a megvásárolt gyökeres fenyőt az ünnepek után a HuMuSz visszaváltja, egyfajta betétdíjas formában. De akinek a szívéhez nőtt a fácska, az meg is tarthatja és a használati útmutató alapján kiültetheti a kertjébe is. Becsült adatok szerint 10 000 m³ kivágott fát dobnak ki az emberek az ünnepek után Budapesten, ami végül a rákospalotai szeméttégetőbe kerül. A karácsonyfa állítási szokás a német területekről terjedt át hazánkba és évente 2-3 millió fa-áldozatot követel. A HuMuSz azt vallja, hogy az ünnepi hangulatot nem feltétlenül a karácsonyfának kell megteremtenie, hanem a család együttléte egymásra figyelése a fontos. Nem az ideális fa utáni rohangáláson és idegeskedésen, alkudozáson kéne lennie a hangsúlynak, hanem a közös ajándékkészítésen vagy sütés-főzésen. Évről-évre több fát kellett beszerezni, mert egyre többen értesültek az akcióról, sőt 2000-ben a KÖM is kampányt indított a médiában a visszaváltható fákért.

Ehhez az eszméhez kapcsolódik a másik akció is, amit szintén az ünnepek előtt rendeznek, a "ne vásárolj semmit nap", melyet angol mozgalmárok indítottak el "Buy nothing day" címen. Ez is a túlzott karácsonyi konzum-roham feleslegességére próbálja felhívni a figyelmet. Látván, hogy a cserepes fenyők nagy része megsínyli az ünneplést és az utógondozás sem volt teljesen megoldott, 2004 karácsonyán a HuMuSz-nak újabb ötlete támadt és a visszaváltható fa helyett inkább alternatív megoldásokat javasolt honlapján és a KukaBúvár-ban. A váltás egyik oka, hogy néhány természetvédő kifogásolta az idegen honos fenyőfajták kiültetését. Az új megoldások között szerepel a filcből vagy más anyagból készült zsebbel rendelkező díszíthető fa, egy adventi koszorú, mézeskalácsból készült fa, stb..

Más zöld szervezet is (pl. Rügyecskék) folytat visszaváltós kampányt és a kertészetek palettáján is megjelenik ez a szolgáltatási forma. A megkeresések és a médiavisszhang is azt mutatta, hogy sikeres volt a visszaváltós kampány és remélhetőleg a lakosság a HuMuSz új irányvonalát támogatva, fenyőfa-mentes alternatív megoldásokkal ünnepli ezentúl a Karácsonyt.

3.5.2 Szolgáltatás, kiadványok

Iskolai előadások

"Kukaügyi ismeretek" címmel a HuMuSz iskolák és pedagógusok felkérésére környezetvédelmi előadásokat tart Budapesten. Az órákat elsősorban a HuMuSz alkalmazottai és néhány lelkes aktivista tartja a meghívó intézményekben. Kilenc különböző témakörben mélyülhetnek el a diákok egy-egy 45-60 perces játékos óra keretében. Ezek a következők:

1. Reklám és fogyasztás
2. Megelőzés és újrahasználat
3. Környezettudatos vásárlás
4. Zöld logók és jelzések
5. Termékdíj, betétdíj
6. Szelektív gyűjtés, újrafeldolgozás
7. Ártalmatlanítás: égetés, lerakás
8. Környezetbarát háztartásvezetés
9. A háztartási veszélyes hulladékok

Az előadók a gyerekek és a diákok nyelvén tárgyalják meg ezeket a problémaköröket és egyfajta környezettudatosabb szemléletmódot kívánnak átadni. Megmutatják a fontos összefüggéseket a mindennapi cselekedeteik és a környezetre gyakorolt hatás között. Tapasztalataim szerint az "ifjú környezetvédők" nagyon élvezik az oktatást, játszva tanulnak a hulladékkal kapcsolatos kérdésekről. A gyerekek élvezik, ha egy kicsit

változatosabb, színesebb az óra, ahol kötetlenül beszélgethetnek és aktívan részt vehetnek a feladatok megoldásában.

A HuMuSz 2002-ben kiadott egy "Belefulladunk?" címet viselő hulladékos **oktatócsomagot**, mely pedagógusoknak készült. Ez az anyag felöleli az előbb említett témaköröket és még számos kiegészítést is tartalmaz. Kidolgozott óravázlatok és módszertani anyagok segítik a környezetvédelmi oktatásban érintett tanárokat és játékos feladatok, szerepjátékok, megválaszolandó kérdések is részét képezik az anyagnak.

A HuMuSz nagy hangsúlyt fektet a környezeti nevelésre, ezért ezt az oktatói programot szeretné kiterjeszteni az egész országra tagszervezetei segítségével.

Az immár harmadik éve üzemelő **oktatóközpont** is fogadja az iskolai csoportokat egy kis interaktív környezetvédelmi előadásra (5. ábra). Az ötletesen és játékosan berendezett kiállításon a gyerekek kötetlen óra keretében tanulnak a környezetvédelmi és főleg a hulladékkal kapcsolatos problémákról. Itt megismerkedhetnek az elméleti háttérrel és gyakorlati tapasztalatokat is szerezhhetnek. Megtanulják, hogy mi a különbség a különböző hulladékfajták között, önmaguk rendezhetik be környezettudatosan a papírból készült színes szobákat és összefüggésekre is rájöhetnek a környezetszennyezés és a saját, otthoni háztartásuk között. A **tanösvényen** is szívesen haladnak végig a csoportok és tanulnak a képzett vezetők segítségével. Ez látható a 4. ábrán is. A ház körüli kertben tematikus sorrendben állnak az oktató jellegű játékok. Elsőként a hulladék keletkezésének megelőzésével találkoznak, majd a tárgyak újrahasználatát elemzik. Ezután a szelektív válogatással a termékek újrahasznosíthatóságát tárgyalják meg, míg végül elérkeznek az ártalmatlanításhoz.

Az oktatási és környezeti nevelési tevékenység sikeresnek bizonyul. Egyre több iskola keresi meg az oktatóközpontot és veszi igénybe ezt a szolgáltatást. Azok a környezetismeretet oktató pedagógusok, akik elhozzák ide diákjaikat azt remélik, hogy ilyen interaktív módon a diákok jobban meg tudják érteni a hulladéktermeléssel és kezeléssel kapcsolatos gondokat. Emellett a reklámokból kiinduló felfokozott fogyasztás és ennek eredményeként keletkező hulladékmennyiség közötti összefüggés is megvilágításra kerül. Az elkötelezett tanítók és tanárok egy környezettudatosabb szemléletet próbálnak ezzel megmutatni a diákoknak, és gondolkodásra ösztönözní őket.

5. ábra

Kép a tanösvényről

4. ábra

Iskolai csoport az oktatóközpontban

Iskolai pályázatok

A HuMuSz mindig előtérbe helyezi a gyermekek környezeti nevelési programjait. Velük könnyebb megértetni, hogy a saját fogyasztói szokásaink kihatással vannak környezetünkre. És, ha ők hamar szembesülnek ezzel a ténnyel, akkor életük során átgondoltabban és tudatosabban tudnak cselekedni mindennapi tevékenységük során. A pedagógusok segítségére is számít a szervezet abban, hogy ezeket a pályázatokat hirdessék, és hogy a környezetvédelmi problémákról nyíltan beszélgessenek diákjaikkal. Ilyen céllal hirdették meg "Az újragondolt papír" rajzpályázatot, "Az újragondolt papír-ötletbörze" pályázatot "Én inkább ilyen büfét szeretnék" címmel hirdette meg a HuMuSz az iskolai büfé akcióját látván, hogy az iskolákban egészségtelen ételeket és italokat árulnak a diákok számára. Ezek ráadásul legtöbbször csak eldobó, környezetszennyező csomagolásokban jelennek meg. "Zöld piktorok" címmel a felső tagozatos iskolásoknak és a középiskolásoknak hirdetett pályázatot a HuMuSz azzal a feladattal, hogy hasonlítsák össze a boltok és iskolabüfék termékeinek összetételét a csomagoláson lévő reklámigéretekkel. Sokan használják az "öko", "friss", "természetes", stb. jelzőket alaptalanul, a fogyasztókat megtévesztve ezzel.

Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata

A HuMuSz 2003 júniusától tagja lett a **KÖTHÁLÓ**-nak (Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata) (lásd még 2.1.1. fejezet). A KÖTHÁLÓ 1998-as megalakulása nagy előrelépés volt a környezetvédelmi civil társadalom életében és a HuMuSz számára is a belépés. Ezáltal sikerül összehozni a lakosságot, a döntéshozókat, az üzleti és civil szférát valamint a médiát környezeti ügyekben. Az iroda általános és szakterületi tanácsadást folytat ökológiai fogyasztóvédelmi, etikus fogyasztási, környezet nevelési, hulladékgazdálkodási jogérvényesítési, környezeti jogi, pályázati tanácsadás és egyéb környezettel kapcsolatos ügyekben. Az adatbázisok folyamatos fejlesztés és aktualizálás alatt állnak. A megkeresés történhet személyesen, telefonon vagy elektronikus úton is. Mivel ez a tevékenység csak két éve indult be ennek megfelelően az elemzéshez két beszámoló anyaga állt rendelkezésemre. Ezen rövid idő alatt is világosan látszik, hogy a megkeresések száma nagymértékben nőtt, közel tízszeresére az első évhez képest. Elsősorban lakossági észrevételek és kérdések érkeznek a központ felé, de a vállalkozói szféra érdeklődése is erősödik. A megkeresések főleg hulladék ügyekkel kapcsolatban történnek. Ezen kívül érdeklődnek különböző kiadványok, környezeti nevelés, események, intézmények, szolgáltatók felől.

Kiadványok

A HuMuSz számos kiadványt és oktató anyagot készített fennállása alatt. Szakmai szövetség révén felméréseiket tapasztalataikat kívánják ezen keresztül megosztani a környezetvédelem iránt érdeklődő lakosokkal, gyerekekkel, pedagógusokkal és az állam képviselőivel. Ezek általában ingyenes kiadványok, melyek a HuMuSz Házban beszerezhetőek.

A HuMuSz egyik alapvető célja a lakossági szemléletformálás és a fogyasztóvédelem, ezért létrehozták 1995-ben a **KukaBúvár** című negyedévente megjelenő ingyenes folyóiratukat. Az idén 10. születésnapját ünneplő lap fő rovatai elsősorban a megelőzéssel, majd az újrahasznosítással és végül az ártalmatlanítás témájával foglalkoznak. Ezen kívül tájékoztatást nyújtanak még az aktuális környezetpolitikáról a Kukapolitikai rovatban, megtévesztő reklámok leleplezéséről és

külföldi kitekintő cikkek is találhatóak benne. Az újság természetesen újrahasznosított papírból készül egyrészt, hogy kevesebb terheléssel járjon a környezet számára, másrészt ez is a szemléletformálás egyik eszköze. 2002-től együttműködési megállapodás keretében a KukaBúvár-t az Observer szemlézi. Az első szám megjelenése óta jelentősen megemelkedett a példányszám. Jelenleg 5000 darabot nyomtatnak negyedévente. Az újság meglete nagyon fontos a szervezet számára, hisz így továbbítja az információkat az olvasóközönség felé. Több kiadványuk is megjelent már, de ez az egyetlen mely háromhavi rendszerességgel nyomtatásra kerül. A célközönség igazából nem meghatározott. Szól gyermekeknek, szülőknek, pedagógusoknak, a környezet iránt érdeklődőknek éppúgy, mint az államigazgatás, önkormányzat és vállalatok vezetőinek. Az alapítók azt szerették volna elérni, hogy az önkormányzatokhoz is eljusson, és segítséget nyújtson a civilekkel való kapcsolatteremtésben, de ez sajnos nem igazán valósult meg. A pedagógusok és a tagszervezetek viszont nagy örömmel viszik és próbálják terjeszteni az ingyenes kiadványt a lakosság és diákok körében. Az újságban megjelenő cikkeket főleg a HuMuSz-ban dolgozók írják, de a tagszervezetektől is érkeznek időnként anyagok és külföldi, illetve Interneten megjelenő írásokat is szívesen teszik be a lapba. Néhány állandó téma az újságból: élelmiszer adalékok, külföldi hulladékos kitekintés, környezetbarát termékek, termékdíj, tagszervezetek beszámolóit, újrahasznosítható és újrahasznosíthatatlan csomagolások, öko-címke bitorkók, McDonalds, multik, fenntartható fejlődés, komposztálás, akciók, programok, pályázatok és az elengedhetetlen vicces plakátok. A 2004. évi X. évfolyam 2. számában egy tíz oldalas visszatekintés található a KukaBúvár kilenc évi munkájáról sajátos iróniával fűszerezve.

Szakmai korrektségre törekszenek, de a véleményüket keményen hangoztatják. Ez külsőleg szemlélve kicsit radikálisnak és túlzónak tűnhet, de alapvetően jellemző a civil szervezetekre a szókimondás és a kertelés nélküli véleménynyilvánítás. Ők magukra vállalják azt, hogy kritikai szemmel nézzék a környezetpolitikát és a hulladékkezelés alakulását Magyarországon, és ezt megosszák a lakossággal. Az eddig megjelent 39 szám olvasható és letölthető a www.kukabuvvar.hu weblapról is.

A teljesség igénye nélkül és a helyhiány miatt inkább csak röviden ismertetem a további kiadványok témaköreit.

Gombácska komposztot készít. Praktikus tanácsokat tartalmaz a házi kerti komposztáláshoz, mint egyfajta megoldásként a szerves hulladékok csökkentésére.

Asszonyom! Adja kölcsön a férjét egy hétre! Egy családanya szemszögéből mutatja meg a reklámok tudatalattira gyakorolt hatását. A reklám-fogyasztás-hulladék eseményláncot mutatja be a reklámvilág trükkös fogásaitól indulva.

Eledel-E?, Az E-számok rejtélye, Nyisd ki szemed, csukd be szád! Ez az összefüggő kiadványsorozat az egészségre ártalmas élelmiszeradalékokról rántja le a leplet.

Hulladékos ABC. Hasznos mindennapi tanácsokat tartalmaz a háztartási hulladékok kezeléséhez. Abc sorrendben sorolja fel a használati eszközöket, termékeket és megoldásokat kínál újrahasznosításukra, kezelésükre.

Ökológiai fogyasztóvédelem. Írásokat tartalmaz elsősorban környezeti nevelők számára a környezettudatos fogyasztásról, reklámokról, élelmiszerbiztonságról.

Génmanipuláció. A gének módosításáról és lehetséges körülményeiről szól a kiadvány.

Mi lesz a szeméttel? Ez egy CD-ROM formájában megjelent oktató program gyerekeknek. Elsősorban a környezeti nevelőknek ajánlják iskolai oktatás céljára. Ez tulajdonképpen egy szimuláció, mely játékos formában tanítja a gyerekeket a környezettudatos életmódra.

A **HuMuSz portálon** (www.humus.hu) is rendszeresen megjelennek állásfoglalások, hírek, szakmai anyagok, média közlemények és egyéb információk. Ennek az oldalnak a fejlesztésére és állandó frissítésére is hangsúlyt fektetnek és még fognak is jobban.

3.5.3 Környezetpolitika, jogalkotás

Az a kincs ami nincs. Ez egy igazi szakmai anyag, melynek további részei még készülőkben vannak. A HuMuSz paradigmaváltás szükségességét hirdeti, mivel szerintük a hulladékproblémát nem lehet ártalmatlanítással megoldani. Igazi megoldásnak a megelőzést tartják. Újrahasznosítható és tartós termékek gyártására ösztönöznek. "A stratégia elkészítésének módszere, hogy a PHARE által támogatott "No Waste is Good Waste" program (magyarul: Az a kincs, ami nincs) keretein belül minden régióban az állami, a gazdálkodói és a civil szektor képviselőivel megvitátjuk ajánlásainkat, majd egy nemzetközi konferencián vonjuk le a tanulságokat." mondja Szilágyi László a HuMuSz elnöke. Céljuk, hogy 2007-től a megelőzés elvei szerint alakuljon a környezetpolitika Magyarországon. A három tanulmány címe: "Érvényesül-e a megelőzés elve a hazai hulladékgazdálkodásban?", "Érvényesül-e a megelőzés elve az Európai Unióban?", "Ajánlás egy nemzetközi hulladékmegelőzési stratégiára."

A HuMuSz eddigi **jogi tevékenysége** a véleményezésen és egyes esetek bírósági úton történő, fogyasztóvédelmi eljárások foganatosításából állt. A szövetségben több jogi

végzettséggel rendelkező munkatárs is dolgozik. A HuMuSz eddig véleményezte az Országos Hulladékgazdálkodási Tervet, a Hulladékgazdálkodási Törvényt, a Nemzeti Fejlesztési Tervet és számos regionális és helyi hulladékgazdálkodási tervet. Ezek a részletesen kidolgozott munkák nagy háttértudást és szakmai hozzáértést követelnek. A véleményeket a szakminisztériumhoz illetve a helyi illetékesekhez nyújtották be, de nem kaptak sok visszajelzést. Sajnos ez a hozzáállás általános. Igazából nem lehet tudni, hogy mennyiben játszottak szerepet a javaslatok. A pozitív visszacsatolás nélkül is tovább kívánják folytatni azt a tevékenységet és el szeretnék érni, hogy legalább egy kerekasztalbeszélgetés keretén belül megvitathassák az állam képviselőivel a hulladékgazdálkodással kapcsolatos ügyeket, törvényjavaslatokat.

A **Watchdog**, másnéven Órkutya elnevezésű programot az EMLA-val közösen végzik a Phare access támogatásával. Célja, a helyi hulladékgazdálkodási döntéshozatalban való hatékony közösségi részvétel elősegítése, jogi, mediációs és szakmai eszközök precedensértékű felhasználásával. A hulladékos beruházások törvényszerűségét figyelik és az esetleges visszaélésekkor ügyféli minőségben jogi lépéseket tesznek. 2004-ben hat, figyelmet felkeltő ügyet is vizsgáltak. Ebbe a feledatba jelenleg még nem vesznek aktívan részt a tagszervezetek, de ennek elősegítésében is lépéseket tesz a HuMuSz.

A HuMuSz tagja lett az **European Environmental Burou**-nak (EEB), mely Európai Unió szinten harcol a környezet- és természetvédelmi érdekekért. A Levegő Munkacsoport, a Védegyelet, a Magyar Természetvédők Szövetsége is tagja ennek az európai lobbiszervezetnek. Minden uniós országban vannak ngo-ként működő tagszervezeteik (jelenleg 143), akiktől aktív együttműködést várnak. A HuMuSz számára ez a kapcsolat elengedhetetlen a továbbfejlődés szempontjából. Az információcsere, a közös tanulmányok készítése, a környezetért való közös fellépés és a lobbitevékenység erősítése mind fontos cél a szervezet életében. Egyik kiemelt területük a hulladékgazdálkodás, melynek jobbítása érdekében a tagszervezetek közös nyomásgyakorlásával pozitív eredmények érhetőek el.

3.5.4 Fejlesztési, fenntartási programok

A többlábon állást és a pénzügyi függőséget enyhítendő, a HuMuSz **irodai papírgyűjtő programot** indított el. Felkérésre az irodaházak hulladékproblémáit oldják meg. Felmérést készítenek elsődleges szempontként azt mérlegelve, hogy miként lehetne a hulladékot csökkenteni, Például a papírok mindkét oldalának használata, körlevelekkel való belső kommunikáció, saját bögre használata az ital automatáknál, nyomtató tonerek

újrátöltése, stb. Majd a keletkező hulladékokat irodánként, vagy emeletenként anyagfajtájuk szerint külön gyűjtőedényzetekbe dobják. Ezáltal az irodai szemét csökken és kevesebb szemétdíjat kell fizetniük. A HuMuSz a különbözetet számítja fel díjként és elszállítja a válogatott hulladékot. Jelenleg a KöM és háttérintézményeiben folyik ilyen jellegű tevékenység.

3.6 A HuMuSz jövőbeni tervei

A HuMuSz a szervezetfejlettségi szinten elért egy olyan pontra, amikor el kell gondolkodnia az elmúlt eseményeken és értékelnie kell azt, annak érdekében, hogy tovább fejlődhessen. A különböző NGO-kat segítő szervezetek (pl.: REC, Ökotárs) a pénzszerzésen és elosztáson túl több éve elkezdték már más módon is segíteni a civil szövetségeket. A HuMuSz tagjai rendszeresen vesznek részt szervezetfejlesztési képzéseken, hogy megtalálják a jövőbeni útjukat. SWOT vagy más néven GYELV (gyengeségek, erősségek, lehetőségek, veszélyek) elemzés adta lehetőséget felhasználva évről évre elemzik saját szervezeti képüket. Emellett az évente kétszer megrendezésre kerülő küldöttgyűléseken is megvitatják a már teljesített feladatokat és stratégiai tervet és készítenek rövid és hosszú távra. Összegzik évről-évre a megoldásra váró problémákat és a fejlődésük érdekében jövőképüket is kialakítják. Kitűzött céljuk, hogy az emberek érzékenysége erősödjön a hulladékproblémák iránt, a fogyasztóvédelem előtérbe kerüljön, és hogy az állami szektor partneri viszonyt alakítson ki velük. Hogy ezt elérjék bizonyos feladatokat meg kell oldaniuk, hiszen csak egy erős, önmagában bízó szervezet képes céljai megvalósítására. Fontos, hogy a szövetségi élet aktív és energikus legyen. Az anyagi és politikai önállóságot meg kell tartani.

A HuMuSz tevékenységeinek felsorolási sorrendjét követve a jövőbeni terveket kívánom bemutatni.

Kampányok és nyomásgyakorlás

A **Tájésebészet kampányt** minden képpen tovább kívánják folytatni és szorosabb együttműködést szeretnének elérni az állami és a vállalati szektorral is. Az állami támogatás kiszámíthatatlansága miatt biztosabb forrásokat kell találni erre a környezettudatos szemléletmódra nevelő országos kampányra. A tagszervezetek pénz és kapacitási gyengesége miatt támogatásra szorúlnak. Az ő szerepüket és vállalkozó

készségük erősítésére is szükség van. Ezen kívül a médiában való erőteljesebb szereplés és információ átadás is célként szerepel.

A **visszaváltható karácsonyfa akció** nem folytatódik tovább az eddigi formában. A betétdíjas fák árusítását más szervezetekre (pl. Rügyecskék), illetve a vállalati szférára (pl. kertészeti árudák) hagyják. Az alternatív megoldások kitalálását helyezik előtérbe és a túlzott karácsonyi fogyasztásra való figyelemfelhívás is mindig napirenden van.

A **válaszd a visszaválthatót akciót** nem érzik sikeresnek, mivel a különböző megmozdulások nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. A gazdasági érdekek az egyutas csomagolóanyagok irányába mozdultak el. A betétdíjrendszer nem alakult ki megfelelően, az állam nem tudott kellő képpen jogszabályi nyomást gyakorolni a csomagolóiparra. Azért bizonyos formákban majd még szeretnének fellépni, hiszen a visszaváltható csomagolások nélkül elvesztik azt a reményt is, hogy a felnövő generációk értékrendjében a megelőzés és takarékoság előtérbe kerüljön.

Új stratégiaként szeretnének kidolgozni egy **szemétdíj rendszert**. A felmérés célja, hogy az embereket olyan gazdasági megfontolásokkal készítsék a háztartási szemét csökkentésére, ami a szemétdíj csökkentésében nyilvánul meg. Ilyen lehetőségek például a súly vagy a térfogat alapján történő fizetés. Ehhez ötleteket a külföldi szervezetektől is várnak, olyan országokból, ahol már működik ilyesmi. 2006-tól szeretnék beindítani a fogyasztóvédelmi-hulladékmegelőzési kampányt.

2006-ig egy **háztartási komposztálási kampányt** szeretnének kidolgozni és 2007-ben országosan lefolytatni. A szakmai háttérmunka már meg is kezdődött. Itt szintén alapoznak a külföldi civil partnerek tapasztalataira. Az országos kampány beindításában számítanak a tagszervezetek és a KukaBúvár egyesületi tagok aktív részvételére. Ezzel a háztartási hulladékok szerves részarányát kívánják csökkenteni.

Az akciókra több pénzt és energiát kell áldozni, de ehhez az kell, hogy a támogatási rendszer megfelelő legyen. Szeretnék, hogyha az állami és a szolgáltató szektor is támogatná a kezdeményezéseket és esetleg közös kampányokként tartanák fenn őket. Aktív tagság nélkül nincs elég lakossági támogatottság, amire építeni lehet, ezért meg kell találni azokat az embereket, akik azonosulni tudnak a HuMuSz célkitűzéseivel.

Szolgáltatás, kiadványok

Az **oktató**, környezeti nevelő tevékenység rendkívül fontos a HuMuSz életében. Ezeket a törekvéseiket minden képpen erősíteni szeretnék. Tervezik a HuMuSz házban lévő interaktív kiállítások felújítását és több időszakos tematikus bemutató szervezését is.

Több iskolai csoport megkeresésére számítanak, akiket az oktatóközpontban és a tanösvényen, valamint az iskolákban kívánnak oktatni. További terveikben egy oktatási anyag kidolgozása és összeállítása is szerepel, melyet akkreditáltatni szeretnének. Céljuk az, hogy az iskolai tanárok kötelező továbbképzésük során, a hulladékgazdálkodással, megelőzéssel kapcsolatos oktatási anyagot is választhassák, elsajátíthassák és továbbadhassák diákjaiknak.

A **lakossági tanácsadás** sikere és az egyre több megkeresés miatt indokolt a tevékenység folytatása és az egyre bővülő adatbázis folyamatos frissítése és közzététele a honlapon. A KÖTHÁLÓ többi irodája felé is jobb szakmai segítséget kell nyújtani.

A kiadványok közül a **KukaBúvár** az egyetlen, amely állandó rendszerességgel, változatlan formában megjelenik negyedévente. Ahogy a HuMuSz alelnöke mondta, ezt az újságot még akkor is csinálni kell, ha a szövetség valami miatt szétesne. A terjesztés és a célközönséghez való eljuttatás elégtelensége miatt, szükséges a KukaBúvár Egyesület tagjainak aktivizálása és esetleg egy médiában jártas szakember alkalmazása a hatékonyabb terjesztés kidolgozásához. A többi kiadvány rendszertelenül és különböző formával jelenik meg. A továbbiakban egységes külalakot és áttekinthetőséget kell megvalósítani. Az Európai Unióba való csatlakozásunk és a külföldi szervezetekkel való kapcsolatfelvétel erősödésével az angol nyelvű kiadványok megjelenése is szükségessé vált. Ezek rendszerét ki kell dolgozni.

Az Interneten való megjelenést is erősíteni kell, a weboldalakat folyamatosan fejleszteni és frissíteni szükséges. (www.humus.hu, www.kukabuvar.hu)

Környezetpolitika, jogalkotás

Az " **Az a kincs ami nincs**" (No waste is good waste) címet viselő Phare pályázatot az év végéig be kell fejezni. Majd forrást teremtve meg kell valósítani a kidolgozott programokat. A kidolgozott felmérést és javaslatokat a szakminiszternek (jelenleg Persányi Miklós), az OECD-nek és az EEB-nek nyújtják majd be. A megvitatásra bocsátandó anyagot szeretnék elfogadtatni és az uniós, illetve országos környezetpolitikába bevezetni.

A HuMuSz részt kíván venni az Országos Hulladékgazdálkodási Terv és a Nemzeti Fejlesztési Terv 2005-2006-ban aktuális felülvizsgálatán, de ezúttal aktív, elfogadott partnerként. Szeretnék elérni, hogy a javaslataikat a többi szférával közösen megvitathassák, és ahol konszenzusra jutnak, ott be is építsék.

A **Watchdog** programot feltétlenül folytatni kell, mivel a regionális hulladéklerakók létesítése igen sok bonyodalommal valósul meg. Szeretnék, ha a helyi lakosokkal egyetértésben születnének meg a döntések és nem csak az állam privilégiuma lenne a tervekészítés.

A szakértői és tanácsadói tevékenységet is fejleszteni kell. Szeretnék több stratégiai tervezési munkát és monitorozási megbízásokat is vállalni.

Fejlesztési, fenntartási programok

Az **irodaházi papírgyűjtő program**, vagy ahogy ők hívják IPP, eddigi partnereinek teljes körű kiszolgálása illetve új kapcsolatok építése szükséges. A megvalósításhoz egy különálló gazdasági szervezetet kívánnak létrehozni még ebben az évben. Tervezik a tevékenység know-how-jának kidolgozását és értékesítését.

Távlati tervként egy **Újrahasználati Központ** felállítása is szerepel, ahova az emberek régi bútorait, használati cikkeiket adhatnák le és a szükséges javítási munkák elvégzésével szociális szempontú újraelosztását vinnék véghez. Ehhez azonban szükség van egy szociális célokért küzdő civil szervezetre. Így a civil szférán belül is összefogást lehetne kialakítani.

3.7 A HuMuSz környezetvédelmi tevékenységének értékelése

Egy szervezet tevékenységét nem könnyű feladat értékelni környezetvédelmi szempontból, mert az elért eredményeket olykor nehéz számokban kifejezni.

A Hulladék Munkaszövetség értékelése kapcsán először azt kell megnézni, hogy a szervezet megalakulása és aktív munkája nélkül mi történt, illetve mi nem történt volna. A hulladék probléma rendszerváltáskori kiéleződése és a fogyasztói társadalom térnyerése komoly hulladékgazdálkodási gondokat vetett fel. A HuMuSz megalakulása előtt nem létezett olyan környezetvédelmi civil szervezet, amely kifejezetten a hulladék, és azon belül is a háztartási hulladékokkal foglalkozott volna. Az állami hulladékgazdálkodási terv is igencsak váratott magára, a környezet védelméről szóló törvény is csak 1995-ben jelent meg. A demokrácia megalapozása és a gazdasági stabilitás megteremtése volt a fő cél, ezek mellett a hulladékprobléma elenyészőnek tűnt. Ám a nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező szervezeteknek már voltak sejtéseik a fogyasztói társadalom térnyerését követő nagymértékű hulladéktermelésről. Ennek megakadályozása és megelőzése volt a cél. Ennek jegyében telt a HuMuSz eddigi munkája is. Rendíthetetlenül hangsúlyozzák a megelőzés elvének fontosságát. Csak ezek után veszik számításba a hulladékok

újrahasználatát, anyagában történő újrahasznosítását. Az égetést és hulladék lerakást pedig csak végső megoldásnak tartja. Akcióik és tevékenységük során végig a fogyasztói szemléletváltásra törekednek és az egyéni felelősséget hangsúlyozzák a környezetvédelem szempontjából. A társadalmi nyomásgyakorlás békés eszközeit alkalmazzák.

Kalas György (HuMuSz alapító tag) szavait használva, az ökonómia érdekei győznek az ökológia felett. A rendszerváltás óta eltelt időben a társadalomnak sok szemléletbeli örökségét nem sikerült levetnie. Az eltelt évek alatt kialakult piacgazdaság hozadékaként, a fogyasztói típusú gondolkodásmód elterjedése sem igen segített az ökológiai célokért harcoló szervezeteknek, főként nem a hulladékkal foglalkozóknak. Előzönlötte az országot a "vedd meg és dobd el" filozófia. A HuMuSz, ahogy már korábban is említettem az "árral szemben úszik" és ilyen sodrásban nehéz a boldogulás és a talpon maradás. De szerencsére a HuMuSz jelenleg is áll és újult erővel harcol céljaiért.

A szövetség érdemi munkájának és elért eredményeinek ismertetésekor meg kell említeni, hogy esernyőszervezet lévén 17 kisebb városi és vidéki szervezetet fog össze, lát el információkkal, támogat szakmailag és erkölcsileg. A szakmai tárcaközi bizottságokban aktívan részt vesznek és az Országos Környezetvédelmi Tanácsban is jelen vannak. A környezetvédelmi mozgalmi életben jelentős szerepet töltenek be, példaértékűnek tekintik a szervezet egységét. A Watchdog program keretében aktívan lépnek fel a szabálysértő környezetvédelmi beruházások ellen. A törvényhozók számára alternatív javaslatokat dolgoznak ki a törvénytervezetek előkészítésénél. Abban egyetértés van a többi civil szervezet között, hogy nagy szakmai potenciállal rendelkeznek, különösképpen azért, mert a kezdetek óta követik a hulladékgazdálkodással kapcsolatos eseményeket. Az ellenőrző szerepük által közvetetten képesek hatni a környezetvédelemre. A lakossági megkeresések egyre növekvő száma is jelzi, hogy a lakosság számára fontos, hogy hulladékos ügyekben legyen kihez fordulni gondjaik megoldásakor. A Tájésebzset kampány évente 150-200 iskolai csoportot készítet a saját környékük megtisztítására és a helyi erők összefogására. Eddig körülbelül 670 illegális lerakót számoltak fel, melyek addig a környezeti elemekre (víz, levegő, talaj) és természetesen a lakosság egészségére káros hatással volt. A talajvízbe kerülve ezek az ismeretlen eredetű anyagok kiszámíthatatlan környezeti kockázatot jelentenek, mind az emberre, mind pedig az élővilágra nézve. A program által több tízezer ember kerül kapcsolatba a programmal és az akció eszmeiségével. Az iskolai csoportok oktatása, a környezeti nevelés, hatását az érintett diákok felnőtté válásakor lehet majd lemérni. De ehhez a folyamatos kapcsolattartás és a tanárok környezettudatos hozzáállására is szükség van. Lehet, hogy ezek az eredmények csak apró lépéseknek

tűnnek, de összeadva mégis előrelépésnek tekinthető. A közvetlen környezetre gyakorolt hatások mellett azonban nagyon fontosak a közvetett módszerek távlati hatásai is. A szemléletformálással és környezeti neveléssel a jövő generációinak környezeti érzékenységet növelik. Ezáltal a környezet védelmére irányuló törekvések minden ágazatban megjelennek majd. Bár többet is szerettek volna elérni, a pénzügyi és morális körülmények szabta kereteket ennyire sikerült kitölteni.

A közel 10 éve olvasható KukaBúvár folyóiratban negyedévente megjelenő cikkek átfogó képet adnak a hulladékgazdálkodás aktuális helyzetéről. Az újságban szereplő szemléletformáló írások négy-ötezer olvasóhoz jutnak el, de a honlapukon található hasznos információkat is nagyon sokan követik figyelemmel.

Amin még sok javítani való lenne, az a kommunikáció, a marketing és az egységes arculat kialakítása. Ezek megvalósításához azonban szakembert kell alkalmazni. A szervezet sokszínűségét nem akarják feladni, de a témérdek tevékenységük mellett igazából nincs idejük egy profi szervezet arculatát megtervezni. A kommunikáció erősítése szükséges a lakosság, az állami szervek, a vállalkozói szféra és a tagszervezetek között is. A társadalom szereplőiben el kell oszlatni a kételyeket a zöldekről. El kell juttatni hozzájuk a célzott üzeneteket a HuMuSz törekvéseiről és szemléletmódjáról. Talán a nemzetközi szervezetek erősítő hatásával sikerül eredményesebb lobbytevékenységet folytatni a magyar kormánynál és a szaktárcánál. Nem gátolni és ellenezni akarnak mindent, hanem azt szeretnék elérni, hogy tárgyalóképes partnerként ismerjék el őket és egy kerekasztalhoz le tudjanak ülni megvitatni a problémás kérdéseket.

Befejezván a kezdő gondolatsort; ha nem lenne a HuMuSz, akkor a hulladékgazdálkodásnak nem lenne civil képviselője. Valószínűleg a többi szervezet foglalkozna ilyen ügyekkel, de nem lenne egy átfogó, koordináló szakmai háttércsapat, akik harcolni tudnának a fogyasztók érdekeiért és egy környezettudatos társadalom megvalósulásáért.

4 Összefoglalás, javaslatok

Azzal a céllal kezdetem hozzá a diplomamunkám megírásához, hogy bemutassam a magyarországi környezetvédelmi céllal létrejött civil szervezeteket. Úgy gondolom, hogy sikerült átfogó képet adnom a szervezetek jelenlegi helyzetéről és talán egy kicsit közelebb tudtam őket hozni az olvasóhoz azáltal, hogy leírtam kialakulásuk okait és a tevékenységükre is betekintést nyújtottam.

A magyar civil szféra kevésbé kutatott terület. Általánosságban sok publikáció jelenik meg róluk, de kifejezetten a környezetvédő szervezetekkel kevesen foglalkoznak. A Központi Statisztikai Hivatal a kilencvenes évek elejétől figyelemmel kíséri a nonprofit szektor fejlődését, de csak 2000-ben jelent meg olyan kiadványuk, amely a környezetvédelmi nonprofit szervezetekkel foglalkozott. Szociológusok és történészek közül kerülnek inkább ki azok az emberek, akiket foglalkoztat a téma kutatása. Én azért választottam többek közt vizsgálatom tárgyául ezeket az alulról szerveződő társadalmi kezdeményezéseket, mert nagyon érdekelt, hogy az elmúlt 10-15 évben, amikor nagyarányú gazdasági, politikai, társadalmi fejlődést történt Magyarországon, mit voltak képesek elérni a környezetvédelem területén. Kerestem a társadalmi indítást, ami ezeket a civil érdekérvényesítő szervezeteket létre hozta.

Dolgozatomban röviden összegeztem az állam és a vállalatok környezetvédelmi szerepét is, hiszen az aktív környezetvédelem csak a magyar társadalom egészének az összefogásával érhető el. Szükséges a szférák közötti párbeszéd megteremtése és az együttműködés, mely jelen pillanatban még hiányzik. Vannak előrelépések, de sok még a tennivaló.

A civil szervezetek létjogosultságának megítéléséhez elengedhetetlen, hogy legyen képünk a társadalom környezettudatosságának állapotáról, környezeti érzékenységről. Sajnos eddig kevés felmérés készült el, pedig a távlati tervezéshez mind a kormánynak, mind a civil szervezetnek fontos lenne tudniuk, hogy a magyar lakosság mit gondol, hogyan cselekszik környezetének védelme érdekében. Ilyen témájú kutatások szükségességére szeretném felhívni a figyelmet.

A civilek és civil szervezetek elismertségét és szerepét növelte az Aarhusi Egyezmény megkötése, melyet Magyarország is elfogadott. Ez a konvenció jogalapot teremtett arra, hogy az érintettek információhoz jussanak környezeti ügyekben, jogorvoslati joggal élhessenek, és részt vehessenek a döntéshozatalban a nyilvánosság

bevonásával. Elemzés készült ennek megvalósulásáról Magyarországon, mely jó, közepes értékelést kapott. A kormány maga is értékelte a végrehajtás eredményeit, de ez attól eltérő, jobb, eredményt hozott. Az államnak lehetőséget kéne teremtenie arra, hogy a civilek képviselőivel együtt elemezzék a jelenlegi helyzetet, és együttműködve oldják meg az esetleges hiányosságokat.

A környezetvédelmi civil szervezetek nem tekintenek nagy múltra vissza. Legtöbbjük a rendszerváltás körüli időszakban alakult. Az általam vizsgált Hulladék Munkaszövetség (HuMuSz) hivatalosan 1994 óta működik. Ez egy olyan ernyőszervezet, mely a települési hulladékok problémájával foglalkozik és e témakörben fog össze helyi és regionális szervezeteket. Négy év alatt, amióta aktivista vagyok a szövetségnél, sikerült megismernem ezt a lelkes, környezettudatos emberekből álló közhasznú szervezetet. Diplomamunkámban arra törekedtem, hogy minnél teljesebben bemutassam a környezetvédelmi civil társadalomban betöltött szerepüket, céljaikat, munkájukat és tevékenységüket. A 3.7-es fejezetben elvégeztem a környezetvédelmi tevékenységük értékelését is. Országos kampányukkal, akcióikkal, oktatási tevékenységükkel, lakossági szemléletformálással és jogalkotó, nyomásgyakorló tevékenységükkel méltán vívták ki elismertségüket a szakma és a civil szervezetek részéről. Az Európai Unió tendenciái is a civil szervezetek és az állam közös környezetpolitika kialakítása felé mutatnak, így fontos lenne, ha a szaktárca és a kormány is elismerné szakmaiságukat és bevonná őket döntéshozatali mechanizmusába. Alapjában véve a környezetvédelmi civil szervezetek mind ezért küzdenek. Hiszen valódi demokrácia akkor valósulhat meg, ha a társadalom szereplői felismerve a környezeti problémákat és saját felelősségüket, részt tudnak venni a döntéshozatalban.

Szerettem volna még kitérni a hazai hulladék helyzetre, de azt hiszem ez a téma egy komplett dolgozatot ölelne fel, így inkább a HuMuSz-on keresztül világítottam rá a társadalmi problémákra.

A környezetvédelem egy összetett szakterület, ahol társadalmi összefogásra van szükség. Az államnak, a vállalati szférának és a civil szervezeteknek együtt kell megfelelniük a kihívásokra. Az egyre erősödő és egyre szervezettebb környezetvédelmi civil szervezeteknek továbbra is képviselniük kell a lakosság érdekeit, hogy valóban teljesülhessen az Alkotmányban is megfogalmazott tiszta környezethez való jogunk. Remélem, hogy még sok hasonló témájú, más szervezetekről szóló diplomamunka és tanulmány is születik a jövőben, mert az azt jelentené, hogy maradéktalanul igazolódott a civil szervezetek létjogosultsága és a környezetvédelmi tevékenységük fontossága.

5 Irodalomjegyzék

- Bela Gy.-Pataki Gy.-Valené Kelemen Á. 2003.
Társadalmi részvétel a környezeti döntéshozatalban. Bp. Aula Kiadó Kft.
- Belefulladunk? Hulladékös oktatócsomag. 2002.
Hulladék Munkaszövetség kiadvány, Budapest
- Bíró E. 2002.
Nonprofit Szektor Analízis-Civil szervezetek jogi környezete Magyarországon. Bp. EMLA Egyesület
- Buday-Sántha A. 2002.
Környezetgazdálkodás. Bp-Pécs. Dialóg Campus Kiadó
- F. Nagy Zs.-Fülöp S.-Móra V. 2002.
A környezeti demokrácia megvalósulása Magyarországon. Bp. Ökotárs Alapítvány
- Fekete É. (szerk) 2004.
Kézikönyv a vállalati környezetiányítási Rendszerekről. E-misszió Egyesület, Nyíregyháza
- Fülöp S. (szerk) 2005.
Környezeti demokrácia Magyarországon. EMLA Alapítvány, Budapest
- Gentischer P.- Hartman M.- Kalas Gy.- Tarnik Cs. (1997)
A lakossági fogyasztási szokások változásának összefüggése a hulladékgazdálkodással. MTA stratégiai kutatások.
- Harangozó G.(szerk.)2003.
Környezet-egészségügy és kémiai biztonság. EMLA Alapítvány
- Kalas Gy. 1994.
Kukakesergő vagy Na ki kuka, na ki? Ö.K.O V.évf. 4.szám
- Kálmán E. 2002.
Környezetvédelmi együttműködés az ellátási láncok mentén. Bp. Aula Kiadó Kft.
- Kereszty A.(szerk.) 1998.
Zöld tények könyve. Bp Greger-delacroix
- Környezet- és természetvédelmi lexikon I-II. Akadémiai kiadó, Budapest 2002 Láng István (főszerk.)
- Környezetvédelmi célú nonprofit szervezetek, 2000. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest

KukaBúvár, 2002. VIII. évf. 1. szám

KukaBúvár, 2003. IX. évf. 1. szám

KukaBúvár, 2004. X. évf. 1. szám

Mészáros G. 2001.

Civil szerveződések a környezetvédelemben. Statisztikai Szemle 79.évf, 3.szám

Nagygyörgy M. 2004.

A csomagolási hulladékok hasznosítása Magyarországon. Budapesti Gazdasági Főiskola.

Szabó M.(szerk.) 2000.

Globális civil társadalom? Bp. Villányi úti Konferenciaközpont és Szabadegyetem Alapítvány

Szabó M. (szerk.) 1999.

Környezetvédelmi civil kezdeményezések Magyarországon (1988-1998) Bp. Villányi úti Konferenciaközpont és Szabadegyetem Alapítvány

Szabó M. 1985.

Zöldek, alternatívok, környezetvédők. Bp. Gondolat Kiadó

Szirmai V. 1999.

A környezeti érdekek Magyarországon. Bp. Pallas Stúdió

Valkó L. 2003.

Fenntartható/környezetbarát fogyasztás és a magyar lakosság környezeti tudata. Bp. Aula kiadó Kft.

Mellékletek

1. számú melléklet

2. Táblázat

A Nemzeti Civil Alap támogatás 2005-ben

	Működési támogatási pályázat (millió forint)	Szakmai pályázat (millió forint)	Összesen (millió forint)
Kultúra	441,3	145,8	587,1
Vallás	84,6	9,6	494,2
Sport	308,3	10,3	318,6
Szabadidő, hobbi	269,6	57,9	327,5
Oktatás	315,9	165,5	501,4
Kutatás	109,8	53,5	163,3
Egészségügy	268,4	38,8	307,2
Szociális ellátás	703,6	204,8	908,4
Tűzoltás	34,4	7,1	41,5
Környezetvédelem	240,9	185,6	426,5
Településfejlesztés	165,4	91,3	256,7
Gazdaságfejlesztés	96,6	40,7	137,3
Jogvédelem	93,5	40,3	133,8
Közbiztonság védelme	44,8	6,5	51,3
Nonprofit szövetségek	378,7	178,7	557,4
Nemzetközi kapcsolatok	72	54	126
Szakmai érdekképviselő	122,5	32,1	154,6
Politika	15,1	28,1	43,2
Összesen	3 765,40	1 370,60	5 136

3. Táblázat

A Non-profit szervezetek 1%-os adó bevételei

Év	Nyilatkozatok száma	Kedvezményezett szervezetek száma	Felajánlott összeg (Ft)
1997	1 042 976	15 622	2 026 895 345
1998	1 190 041	16 824	2 519 077 186
1999	1 162 430	17 893	3 012 121 617
2000	1 282 920	18 238	3 691 715 239
2001	1 299 155	18 489	4 323 438 831
2002	1 320 733	20 160	5 123 479 398
2003	1 358 122	21 843	6 108 393 128
2004	1 359 967	23 130	6 978 209 915

2. számú melléklet

A Hulladék Munkaszövetség Alapszabálya

I. Általános rendelkezések

- 1.§ a./ A Szövetség neve: Hulladék Munkaszövetség
Hivatalos rövidítése: HUMUSZ
A Szövetség a környezetvédő társadalmi szervezetek társulata
- b./ A Szövetség működési területe: a Magyar Köztársaság
- c./ A Szövetség székhelye: 1111 Budapest, Saru u. 11.**
- d./ A Szövetség önálló jogi személy

II.A Szövetség célja és feladatköre

2.§ /1/ A Szövetség általános célja az, hogy összefogja és hatékonyabbá tegye azon társadalmi környezetvédő szervezeteket munkáját, amelyek tevékenyen kívánnak részt vállalni egy ökológiailag orientált hulladékgazdálkodási /és azzal összefüggő fogyasztóvédelmi/ rendszer kialakításában. Célja, hogy tevékenységével aktívan járuljon hozzá a környezettudatos gazdálkodási és állampolgári magatartási formák kialakításához.

A fenti - 1995.évi LIII. törvényből következő - felismeréstől vezérelve a Szövetség kinyilvánítja, hogy a /2/ bekezdésében deklarált

- természetvédelmi,
- környezetvédelmi,
- egészség megőrzési,
- fogyasztóvédelmi,
- nevelés- és oktatási

céljait (az 1997. évi CLVI. törvényben foglalt követelményeknek eleget téve) közhasznú szervezetként valósítja meg.

/2/ A Szövetség alapvető és általános célja, hogy segítse és koordinálja tagjainak a fenti céllal kapcsolatos önálló és hatékony szakmai tevékenységét. Így különösen:

- a./ közvetíti a hazai és külföldi szakmai információkat, tapasztalatokat, módszereket és tudományos eredményeket,
- b./ szakmai rendezvényeket, konferenciákat, továbbképzéseket és tanfolyamokat szervez,
- c./ kapcsolatot tart a szakminisztériumokkal, az országos környezeti érdekegyeztetésben illetve a jogszabályalkotó munkában képviseli a tagszervezetek -közös kialakított- szakmai álláspontját,
- d./ szakmai segédanyagokat, lakossági ismeretterjesztő broszúrákat ill. környezeti nevelési és oktatási anyagokat ad ki és terjeszt a hulladékgazdálkodás és az ökológiai fogyasztóvédelem területén,

- e./ szakmai és mozgalmi kérdésekben közös állásfoglalások, ajánlások, sajtónyilatkozatok kiadását kezdeményezi és országos akciókat szervez,
- f./ igény esetén szakmai információs és tanácsadó szolgálatot szervez,
- g./ segíti az általános hazai környezeti- és a környezettudatos fogyasztói kultúra kialakítását,
a fenntartható életmodellek, életstílus-minták, alternatív termelési és fogyasztási módok,
környezetfilozófiák népszerűsítését (pl. pályázatok kiírásával, támogatásokkal és cél szerinti juttatásokkal),
- h./ tagjai felkérése alapján, szolgáltatás keretében és jellegével gyakorlati segítséget nyújt hulladékgazdálkodási feladatok megoldásában,
- i./ önállóan illetve állami feladatok átvállalásaként szakmai projekteket dolgoz ki és részt vesz azok megvalósításában,
- j./ a hulladékgazdálkodás illetve az ökológiai fogyasztóvédelem témájában segíti a környezetvédő mozgalmak és hatóságok lakossági tanácsadó szolgálainak tevékenységét,
- k./ kapcsolatot létesít és tart fenn külföldi környezetvédő szervezetekkel, valamint hasonló tevékenységet folytató szövetségekkel, egyesületekkel és intézményekkel.

3.§ A Szövetség közvetlen politikai tevékenységet nem folytat, szervezete pártoktól független és azoknak anyagi támogatást nem nyújt. Országgyűlési képviselőjelöltet nem állít és nem támogat.

III. A Szövetség szervezete

4.§ // A Szövetséget az alábbi - önállóan megalakult és bíróság által bejegyzett- társadalmi szervezetek hozták létre:

BME Zöld Kör, Budapest
Göncöl Szövetség, Vác
Lakossági Hulladékhasznosítási Egyesület, Budapest
REFLEX Környezetvédő Egyesület, Győr
Szalamandra Egyesület, Szentendre

/2/ A Szövetség nyitott szervezet, ahhoz tagszervezetként (rendes tagként) a jövőben más társadalmi környezetvédő szervezet is csatlakozhat, ha vállalja a szövetséghez tartozással járó kötelezettségeket.

3. számú melléklet

A HuMuSz etikai kódexe

Jelen Irányelv a HuMuSz és a gazdálkodó szervezetek közötti - anyagi kihatású - együttműködés szabályait rendezi.

Értelmező rendelkezések:

'Együttműködés': itt egyaránt jelenti a Ptk-n alapulva létrehozott kétoldalú (szerződéses), valamint a gazdálkodó szektorból egyoldalúan felajánlott adományok elfogadásával létrejött kapcsolatokat (eltérő szabályozás esetén külön rendelkezünk). 'Megállapodás': itt egyaránt jelenti a nevesített szerződést, valamint a konszenzuson alapuló egyéb megállapodást.

I. Alapelvek:

- 1) A gazdálkodó szervezetekkel való konkrét együttműködés csak értelmes célból, és csak akkor jöhet létre, ha az
 - a) hozzájárulhat a gazdaság ökológiailag orientált átalakításához (fenntartható fejlődés),
 - b) nem sérti a környezetvédő mozgalom - OGY határozatba foglalt - fogyasztó- és környezetpolitikai céljait,
 - c) nem veszélyezteti a HuMuSz szervezeti-politikai függetlenségét,
 - d) összhangban van a HuMuSz Alapszabályba foglalt feladataival.
- 2) Az együttműködés nem korlátozhatja a HuMuSz gazdálkodó szervezettel szembeni kritikai fellépését.
- 3) A HuMuSz-logo nem árucikk - az csak a HuMuSz által forgalmazott termékeken, reklámanyagokon, kiadványokon jelenhet meg.

II. Általános együttműködési feltételek és kizáró okok:

- 1) Az együttműködő gazdálkodó szervezetnek az alábbi általános feltételeknek kell megfelelniük:
 - a) belső szervezetük, termékválasztékuk, technológiájuk, üzletpolitikájuk feleljen meg a zöld mozgalmak általános környezet- és gazdaságpolitikai elvárásainak
 - b) alapokmányukban stratégiai célként szerepeljen a természet és a környezet védelme
 - c) a cégvezetés külső és belső munkájában következetesen érvényesüljön a környezet iránti felelősség (termék- és technológiaváltás, káros anyagok kibocsájtásának folyamatos csökkentése, őszinte reklám).
- 2) A HuMuSz elvi indíttatásból az alábbi gazdálkodó szervezetekkel való együttműködést zárja ki:
 - hadiipari üzemek és beszállítói
 - atomerőművek és beszállító üzemek
 - vegyipari nagyüzemek
 - gépjárművek részegységeit gyártó- és összeszerelő üzemek
 - dohánygyárak
 - géntechnológiai módosítással foglalkozó szervezetek és a génmanipulált termékek nagyüzemi felhasználói

3) Az együttműködést általában egy-egy konkrét (lehetőség szerint rövidtávú) projekthez kell kapcsolni. Kivételképpen elfogadható általános (működési) támogatás is, de az erről szóló döntésnél és a megállapodás írásba foglalásánál különös gondossággal kell eljárni.

III. Egyéb (eljárási) szabályok:

1) Az együttműködés előkészítő szakaszában az Ügyvezető Testület (ÜT) beszerzi és mérlegeli a gazdálkodó szervezettel kapcsolatos alapvető információkat (szervezeti struktúrája, termékpalettája; alkalmazott technológiák, a gazdasági szervezetet érintő hatósági intézkedések).

2) A Ptk-n alapuló szerződések esetében (pl. vállalkozói-alvállalkozói, tanácsadói tevékenység) a HuMuSz által vállalt szolgáltatás értékeként a piaci árak az irányadók.

3) Az együttműködésről és az érvényesítendő feltételekről hozott egyedi döntéshez:
a) a Ptk. alá tartozó szerződések esetében az ÜT egyszerű szótöbbsége,
b) egyoldalú felajánlás (adomány, szponzorálás) elfogadásánál az ÜT egyhangú szavazata szükséges.

4) A II/2 ponttól való eltérés csak akkor megengedett; ha ahhoz a HuMuSz küldöttgyűlése egyhangú határozattal hozzájárul (kizárólagos hatáskör).

5) A megállapodást projektenként külön kell megkötni, pontosan megjelölve az együttműködés okát, tartalmát, feltételeit, kereteit és időtartamát. Különös gondossággal kell megfogalmazni a HuMuSz által érvényesítendő bontó feltételeket (pl. súlyos, Btk-ba ütköző természet- vagy környezetkárosító magatartás).

6) Az aláíró fél a HuMuSz esetében az elnök, a gazdálkodó szerv részéről pedig az aláírásra jogosult fél (kivéve az egyoldalú adományt, ahol a cég legfelsőbb vezetése).

7) A megállapodások nyilvánosak, azok megkötéséről a HuMuSz tagszervezeteit minden esetben tájékoztatja. A HuMuSz a partner gazdálkodó szervezetnek az együttműködésre való hivatkozást nem, annak reklámcélú felhasználását azonban megtiltja.

IV. Egyéb

1) A fenti Irányelvet mint belső Szabályzatot a HuMuSz küldöttgyűlése 1997. október 11-én elfogadta, rendelkezései 1997. október 12-től alkalmazandóak.

2) Az Irányelvben megfogalmazottak betartásáért a HuMuSz mindenkorai Ügyvivő Testülete felelős. Az egyes tagszervezetek a gazdálkodó szervezetekkel való együttműködésükről saját nevükben, önállóan döntenek (figyelemmel a HuMuSz Alapszabályának 4.§ /5/ bek. a.) pontjában foglalt kizárási rendelkezésére).

4. számú melléklet

A Hulladék Munkaszövetség tagszervezetei

név	város	irsz	cím	honlap
Csalán Egyesület	Veszprém	8200	Kossuth u. 1. II/2	www.csalan.hu
CSEMETE Egyesület	Szeged	6720	Arany János u. 1.	www.csemete.com
Dorogi Környezetvédelmi Egyesület	Dorog	2510	Petőfi tér 25.	
E-MISSZIÓ Egyesület	Nyíregyháza	4400	Szabolcs u. 6.	www.e-misszio.hu
GAJA Környezetvédő Egyesület	Székesfehérvár	8000	Petőfi S. u. 5.	www.zpok.hu/gaja
GATE Zöld Klub	Gödöllő	2105	SZIE Kollégium	www.zoldklub.hu
Göncöl Szövetség	Vác	2600	Ilona u. 3.	(fejlesztés alatt)
Hajdúböszörményi Ifjúsági Természetvédő Kör	Hajdúböszörmény	4220	Bocskai tér 2.	www.hitvk.hu
PANGEA Egyesület	Pénzesgyőr	8426	Béke u. 57.	
Pécsi Zöld Kör	Pécs	7615	Munkácsi út 9.	(fejlesztés alatt)
REFLEX Környezetvédő Egyesület	Győr	9024	Bartók B. u. 7.	www.reflex.gyor.hu
Természet Ébredése Társulat	Orosháza	5900	Vörösmarty u. 4, fszt. 20	
Zöld Akció Egyesület	Miskolc	3501	Kossuth u. 13.	(fejlesztés alatt)
Kerekdomb Környezetvédelmi Egyesület	Törökbálint	2045	Kápolna u. 10.	
KukaBúvár Egyesület	Budapest	1111	Saru u. 11.	
Ipoly Unió Környezetvédelmi és Kulturális Egyesület	Balassagyarmat	2660	Rákóczi fejedelem útja 12.	www.ipolyunio.hu
Nimfea Természetvédelmi Egyesület	Túrkeve	5420	Kenyérmezei út 2/D	www.nimfea.hu